

MADNA

1977

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU
1977 LETO XXI. ŠTEV. 9

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Kontrolna postaja	133
Neva Regent: Njen grob	134
Ljubka Šorli: Vseh mrtvih	134
Poštenje - življenjski moto	
(razgovor z Ivanom Peterlinom)	135
ONA: »A kaj, ko je tako	
dolgočasen!«	137
Albert Miklavc: Luna na	
nebu	137
J.N.: Kipar France Gorše	
80-letnik	138
Vladimir Kos: Pismo na	
koncu jeseni	138
Irena Žerjal: Ozvočenje	139
Anton Kacin: Bil je med	
nami mož	140
Milena Merlak - Lev Detela:	
Iz sodobne avstrijske lirike	144
Staro in novo o naravi in	
človeku	146
Zanimiva ralsodba (doku-	
menti)	147
Albert Miklavc: Večerno	
spoznanje	148
Ivo Jevnikar: Drobci iz	
manjšinskega sveta	149
Albert Miklavc: Mavrica	150
Martin Jevnikar: Zamejska	
in zdomska literatura (A.	
Rebula in Tomek Vetih)	153
Zora Tavčar: Prva letošnja	
premiera SSG	155
Š.G.: Tri nove knjige	156
Na platnicah: Pisma; Čuk	
na Obelisku; Za smeh	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Marij Maver
(odgovorni urednik), Albert Mi-
klavec, Franc Mlajč, Sergij Pa-
hor, Danilo Pertot (uprava),
Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago
Štoka, Peter Švagelj, Zora Tav-
čar in Edvard Žerjal (likovna
oprema)

Vsi pisci in uredniki sodelujejo
brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 -
Poduredništvo v Gorici: SKAD
Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pi

VOLITVE V NOVE ŠOLSKE ORGANE

Spoštovani!

Svet Slovenske skupnosti je za
volitve v nove šolske organe pravil-
no svetoval, naj Slovenci ne volimo
v pokrajinski šolski svet in v šolske
okraje. Ta boj kot je upravičen, ker
niso upoštevali naših zahtev po slo-
venskem šolskem okraju. Za volitve
z razredne in v zavodske šolske sve-
te ter v svet didaktičnih ravnatelj-
stev pa je Slovenska skupnost pra-
vilno zagovarjala stališče, da so ti
sveti popolnoma slovenski, da že
obstajajo in da bi bilo neumno jih
zdaj izročati v roke raznim komi-
sarjem. Sklep sveta SSK, ki ga je v
soboto, 5. novembra, objavil le trža-
ški radio, ne pa Primorski dnevnik,
so — kolikor mi je znano — osvo-
jile vse stranke in organizacije v
enotnem šolskem odboru razen ko-
munistov. To me sicer ne presene-
ča, ker so bili komunisti vedno za
vključevanje ter so torej dosledno
tudi za vključevanje na ravni šolskih
okrajev, kjer bi Slovenci dejansko ne
pomenili nič, saj bi bili v zelo veliki
manjšini. Toda, kar me najbolj zani-
ma, je to, kako se bodo do volitev
v šolske okraje zadržali komunisti —
člani KPI in SKGZ. Bodo sledili par-
tijskim navodilom ali navodilom SKGZ?
Ne bi rad bil prerok, a bojim se,
da se bodo slovenski interesi in inte-
resi italijanske partije še križali in da
to ni zadnji primer, ko se bo mora-
la SKGZ postaviti na drugačna sta-
lišča od KPI. Tudi nekateri koroški
Slovenci so po tridesetih letih trma-
stega vztrajanja končno morali le iz-
stopiti iz avstrijske socialistične stran-
ke. Se bo to zgodilo tudi pri nas?

R. Š.

*Vaša analiza je pravilna, vendar
če ste sledili zadnjim dogodkom, ste
lahko opazili, da se je stališče KPI
pod slovenskim pritiskom le nekoli-
ko spremenilo.*

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo
5.000 lir, podporna 10.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 —
»Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200
ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev): nakazati na
banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO
CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina
Mladika«.

NOVA REVIIJA

Spoštovani!

Že nekaj časa reklamizirajo po
Trstu novo revijo, o kateri gre glas,
da ji ni usojeno dolgo življenje, am-
pak da izhaja samo zato, da očisti
ozračje po Osimu in pripravi prihod-
nje upravne volitve. V reviji sem o-
pazil, da so med sodelavci tudi ne-
kateri Slovenci, zato sem se začudil,
ko sem prebral članek o Slovencih v
Trstu. Slovence predstavlja revija kot
»drugačne« državljane. Omenja neka-
tere naše organizacije, tisk itd., toda
precej neobjektivno, saj niti z besedo
ne omenja ne SVETA SLOVENSKIH
ORGANIZACIJ, ne stranke SLOVEN-
SKE SKUPNOSTI, ne MOSTA in ne
ZALIVA. So te opustitve in nepopol-
nosti namerno zakrivali slovenski so-
delavci pri reviji? Bojim se, da je
tako in da je to nov dokaz slovenske
majhnosti in ožine, ki jo je morda za-
grešil avtor, ki mu ni vseeno do vse-
slovenske slave in ugleda.

P. D.

Zbornik Draga 76

**Poleg referatov prinaša popoln
prepis diskusije.**

Zbornik dobite v slovenskih
knjigarnah ali neposredno na
upravi Mladike - Trst, ul. Do-
nizetti 3. Stane 2.000 lir. Kdor
ga želi prejeti po pošti, mora
nakazati Mladiki 2.300 lir (na-
ročniki v tujini 2.150 lir).

SLIKA NA PLATNICI: Jubilant kipar
France Gorše, o katerem objavljamo
zapis na 138. strani (foto M. Maver).

KONTROLNA POSTAJA

November.

Ko bi otožnost bila kemična prvina, bi se njeni kristali gotovo imenovali po predzadnjem mesecu v letu. Novembru je naše čustvovanje prisodilo vse, kar ne spada k majskim vonjavam in sanjam, k septembrskim barvam in spominom, k vstajenjski sreči aprila, k decembrski toplini Rojstva.

November je brez vseh teh posvitavanj, ki hranijo in osrečujejo človeško srce. Njegova barva je zunaj mavrične lestvice, njegov zvok je mol, njegov vonj umiranje.

November je tujek v koledarju človeškega iskanja sreče.

Zato pa je najvažnejši mesec naših let, našega Leta. In tu ga moramo rehabilitirati.

Naj se še tako sprenevedamo in poigravamo z občutji — vse se konča ali pa začenja pri križih in krizantemah. Tu je glavni vir novembrske otožnosti. Vsaj enkrat na leto nas namreč čaka obvezen dialog s smrtjo. Na grobovih nepozabnih svojcev in prijateljev se nazadnje vsakdo zamisli v svoj poslednji cilj. Ljubezni in spominjanju se pridružita strah ali vdanost.

In vendar je lahko novembrski obisk po vrtovih večnosti dragocena priložnost za modro naravnavanje naših življenjskih korakov. To je edinstvena možnost, da preverimo smer in hitrost naše plovbe, stanje razumskega motorja in kakovost duhovnega goriva.

November je lahko važna kontrolna postaja na poti iz znane preteklosti v neznano prihodnost. Ob spominih na drage ljudi vstajajo pred nami cele

dobe našega življenja, ki jih v resnobnem trenutku izjemoma nismo sposobni oblikovati in krojiti, kot bi nam najbolj prijalo. V neizprosni resničnosti stojijo pred nami, z vsemi očitki: o zamolčanih resnicah in izgovorjenih lažeh, o neopravljenih dobrotah in prizadetih krivicah, o neizpolnjenih dolžnostih in o vsem, kar smo zapravili in zamudili po lastni krivdi.

Kontrolna postaja pa ni končna. Pred seboj še imamo pot, s potjo pa možnost, da popravimo, kar se popraviti da. Novembrski obvezni postanek se lahko spremeni v začetek novega življenja, če spoznamo, da je staro zavoženo in imamo še voljo, da spremenimo smer. Ali pa smo zadovoljni z dosedanjim in nadaljujemo. Na izbiro imamo.

Nekaj teh misli je moč prenesti iz osebnega sveta tudi na skupnost. Kot človek, je tudi narod potreben občasnega postanka, da se razgleda v preteklost in zamisli v prihodnost. Čeprav so dimenzije in kategorije drugačne, je temeljni problem isti ali vsaj podoben: kaj se lahko naučimo iz minulosti za bodočnost? Kdo je z našimi energijami, z našo voljo po graditeljskem, z željo po rasti v vse smeri duhovnega in zemskega? Kaj lahko naredimo vrednega in plemenitega za skupnost, ki ji pripadamo ne po kapricah človeške zgodovine, marveč po nekem velikem Načrtu? Kaj moramo popraviti v sebi in sorojakih, da bomo kos vsem oviram na poti k najvišjim ciljem dostojanstvene prihodnosti na temeljih pravice za vse?

November nudi priložnost tudi za tako kontrolno postajo. Zato mu ne očitajmo žalobnosti; raje mu bodimo hvaležni, da nam ponuja misli o prečiščenju duha in razuma ter o preformiranju naših vrst.

NJEN GROB

Sprevod v temo. Prvi snežni kosmiči lahko spreminjajo pokrajino. Vse je čisto. Prozorna narava pregrinja trpko žalost ljudi.

Mir s teboj.

Zvonovi nas spremljajo s turobnim glasom in prebujejo spomin. Človek: prah, nekaj končnega sredi neminljivosti.

Zvonovi pozvanjajo smrti.

In čudna je ta smrt sredi prazničnega razpoloženja, sredi plesa narave, ki vabi k radosti. Luč igra v solzah.

Top odmev prsti, ki jo zalučaš v jamo. Vsi upi, vse sanje, vse je zdaj pest črne zemlje.

Boli me brezbržnost ljudi, njih sprejemanje smrti. Za železnimi vrati je življenje, onkraj je življenje: tudi tanka snežna tkanina je življenje; in mraz, ki je v meni; črna rana jame zeva sredi beline — to je smrt.

Jočem zase ali zanjo? Za ljudi, ki jim je dana ta edina gotovost — v smrti. Zvoni. Danes njej, jutri meni. Vse je krog.

In zdaj ta sprevod, krsta, križ — prve snežinke — kot da bi pred nami hodila smrt in nosila svojo zastavo.

Naletava.

Mir s teboj, ki odhajaš. Mir nam, ki se vračamo v življenje.

Zvonovi klenkajo.

Zdaj je vse tiho. Tudi pogrebci se razhajajo. Le igra snežink na mlečnem nebu. Redke gručice ljudi in tista rana v zemlji. Čutiš snežinke, ki legajo na križe. Čas se je ustavil v miru narave, ki sprejema smrt brez solz. Morda pa so tudi snežinke le solze. Solze neba. Moje solze pa niso solze šibkega, so solze človeka, ki joče za človekom.

Kam greš za praznike?

Greva na kavo?

To je življenje. Naj obsojam ljudi, ker mislijo nanj? Ni morda to samo zato, da bi se prepričali, da so le živi? Saj ne smemo živeti z mislijo na smrt.

Tišina. Ni več turobnega potrkavanja. Samo redki se še ustavljajo pred grobom. Slišim korake odhajajočih.

Daj mi roko, prijatelj! Za železnimi vrati je življenje. Vse te bele križe nosim v srcu. Stisni mojo roko, da bom občutila njeno toplino. Stopiva v življenje, v ljubezen. Beli križ v najinih srcih naj bo spomin nanjo, ki je ljubila življenje. Zato ga ljubiva tudi midva. Žalost ne bo spremenila tega, kar je že aksiom.

Mir tebi, ki počivaš v črni zemlji.

Mir naši žalosti.

Snežinke naletavajo in v bleščeči belini se nadaljuje življenje.

LJUBKA ŠORLI

Vseh mrtvih dan

Dan žalostnih spominov in molitve na božjo njivo nas z zvonovi kliče; ta dan nikogar družbe smeh ne miče. Vrsté po cerkvah svete se daritve.

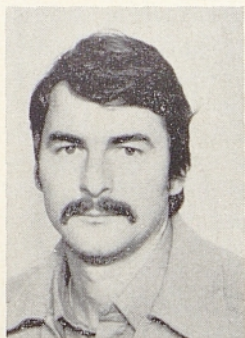
Bežijo leta z nezadržno silo, a v nas ko sonce svetle so podobe nam dragih, ki so smrtne jim tegobe pretrgale življenja srčno žilo.

Vseh mrtvih dan en sam spomin je nanje. Zdaj v grobih spijo tiho, večno spanje, dokler Gospod ob sodbi jih ne zdrami:

»O, pridite, preljubi! Rajski hrami odslej vam bodo svetla bivališča in sreče nikdar slutene žarišča!«

Poštenje - življenjski moto

Intervju

V številki 6. Mladike smo našim bralcem predstavili radijskega sodelavca Petra Cvelbarja, ki vodi zelo popularno sobotno oddajo »Tekmujte s Petrom!« na radiu Trst A. Tokrat smo sklenili predstaviti še enega uspešnega sodelavca, ki vodi oddajo »Glasbeni ping pong« — to je glasbeno - športna oddaja našega sourednika Ivana Peterlina.

IVAN PETERLIN je znan med slovenskimi športniki v zamejstvu, več let sodeluje pri športnih časnikarskih oddajah tržaškega radija ob nedeljah popoldne v okviru »Športa in glasbe«. Zdaj je končno prišel do svoje osebne oddaje v mladinskem pasu.

Vprašanje: Joži — tako si namreč znan veliko bolj kot s svojim uradnim imenom — kako to, da si prišel do svoje oddaje na radiu Trst A?

Odgovor: Pravzaprav niti sam točno ne vem, kako je do tega prišlo. Vsekakor ni to bil že vnaprej določen predviden načrt. Vem, da sem pred časom, točneje takrat, ko je na slovenskem radiu stekla reforma, predlagal v razgovoru vodstvu mladinskega pasu, naj v program vključi tudi oddajo, ki bi obravnavala športno problematiko. Seveda nisem s tem mislil na svetovno športno problematiko. Pred očmi sem imel težave, s katerimi je prežet ves naš zamejski šport. O tem področju aktivnosti naše mladine pa se danes vse premalo govori, naš dnevnik in tedniki pa se praktično ne spuščajo v sistematično obravnavo te problematike. Zato sem vodstvu predlagal tovrstno tematiko, kasneje pa so me naprosili, da z mesecem oktobrom začnem z vodstvom »Glasbenega ping ponga«.

Vprašanje: Zelo veliko mladih ljudi se pri nas ukvarja s športom. Vendar se mi zdi, da jih večina jemlje šport kot goli antagonizem — morda pod vplivom televizije, športnih idolov itd. Toda ali ni šport tudi nekaj drugega?

Odgovor: Trditev, da se s športom ukvarja veliko mladih ljudi, je vsekakor resnična. Dodal bi še podatek, ki trditev še bolj podkrepi: s športom se v zamejstvu aktivno ukvarja preko 2500 naših mladincev in mladink. Rekel bi še, da je danes šport tisti, ki mladino masovno pritegne in je sploh na prvem

mestu med vsemi aktivnostmi, s katerimi se danes mladina ukvarja. Ne morem pa se v celoti strinjati s trditvijo, da jemljejo skoraj vsi šport kot goli antagonizem. Da je šport udejstvovanje, pri katerem je antagonizem primarni faktor, je pač res, in prav je, da je tako. Vendar pa se naša mladina globoko zaveda tudi drugega, prav tako važnega momenta: zaveda se, da je na igrišču tudi zato, da brani ugled našega slovenskega manjšinskega športa, da ponese v italijanski svet slovensko besedo in sploh, da živi v slovenskem okolju in klubu, zato da se lahko samoohranja in ščiti pred asimilacijskim pritiskom.

Vprašanje: Poleg poučevanja telesne vzgoje na slovenskih šolah se ti s športom ukvarjaš aktivno tudi izven poklica?

Odgovor: Ne morem reči, da sem sam še aktiven športnik. Za sistematično vadbo in nastope nimam več časa, ker sem se v glavnem posvetil treniranju. Vendar nastopam, če je le mogoče, v raznih rekreacijskih prvenstvih, to pa zgolj za zabavo in pač zaradi »linije«.

Vprašanje: Kako to, da si se odločil za šport, da si se z njim začel ukvarjati tako rekoč poklicno?

Odgovor: Šport me je od vedno privlačeval. Vzrokov za to je veliko. Predvsem se mi zdi, da nudi šport praktično vsakomur možnost, da se brez večjih notranjih pretresov in kompleksov vključi v okolje, kjer lahko do neke mere postane tudi protagonista. Šport pa je obenem tudi taka aktivnost, ki na prijeten in nevsiljiv način mladega človeka navaja k redu, razvija v njem čut odgovornosti in medsebojnega spoštovanja. Že od nekdaj pa sem stremel za tem, da bi lahko tudi sam kot vzgojitelj dal svoj doprinos in navdušenje (tako na šolskem področju kot tudi pri športnih društvih) pri razvijanju teh človeku tako potrebnih, vendar večkrat težko sprejemljivih značajskih komponent.

Vprašanje: Povrnimo se k tvoji oddaji na radiu. Zdi se, da ima precej uspeha pri poslušalcih. Kaj misliš, da je tisto, kar jo dela uspešno? Glasba? Kvizi?

Odgovor: Glede na pisma in odgovore, ki jih dobivam tedensko, lahko rečem, da ima oddaja kar lep krog poslušalcev. Seveda je krog poslušalcev omejen v glavnem na Tržaško in Goriško, manj se

oglašajo poslušalci iz Slovenije. To je seveda povsem razumljivo, saj ima oddaja točno določeno tematiko, obravnava pač probleme zamejskega področja. Nedvomno pa pritegnejo poslušalca tudi glasba in kvizi, saj mu tovrstni »cocktail« kot formula oddaje ustreza.

Vprašanje: Tvoja oddaja je nekoliko drugačna od podobnih drugih mladinskih rubrik. Vsak ponedeljek se namreč lotevaš tudi kakega problema na športnem polju. Dotaknil si se na primer igralcev v nogometnih klubih... Se ti zdi ta način obravnave problemov uspešen? Kakšen je odziv na to pobudo?

Odgovor: Novost je po mojem mnenju v tem, da od sedaj o športni problematiki nismo veliko govorili, saj je bil šport še do nedavnega smatran za odvečno aktivnost. Danes pa je predvsem pristop k športu drugačen. Spričo masovnosti se porajajo veliki in novi problemi, o katerih seveda do danes še ni bilo govora. Poleg tega pa so športno delovanje tisti, ki so bili zanj odgovorni in ki so o njem poročali, vse preveč hvalili, vse premalo smo pa bili vsi mi kritični, marsikdaj kar zaradi ljubega miru.

Intervju z jugoslovanskim reprezentantom Popivodo

Mislim, da poslušalci z zanimanjem spremljajo oddajo prav zato, ker skušam doseči od njih to, da se tudi sami lotijo obravnave športnih problemov.

Vprašanje: Zahteva oddaja, kakor je tvoja, veliko truda in priprave?

Odgovor: Taka oddaja zahteva seveda veliko priprave in truda. Že sama izbira gostov in prepričevanje, naj stopijo pred mikrofona, je težka. Naš človek ni vajen javno nastopati, vse preveč se ljudje bojijo izpostavljati se in dajati odgovor tudi na pereča vprašanja, o katerih sicer na tihem skoraj vsi govorijo. Vse preveč je tudi še takih ljudi, ki vidijo v obravnavi nekaterih problemov »politično brska-

nje«, o politiki pa javno le malokdo rad razpravlja. Kar se pa same oddaje in njenega vodenja tiče, je jasno, da terja precejšnjo psihološko obremenitev, ker je pač živa in ker se poslušalci telefonsko lahko kadarkoli oglašijo. Poleg tega pa me tako glasbeni kot govorniki del oddaje stane precej časa.

Vprašanje: Kako to, da si se odločil za telefon? Tega se zadnje čase veliko poslužujete na radiu predvsem v mladinskem pasu. In kako je s tistimi telefonskimi klici v prazno?

Odgovor: Zdi se mi prav, da lahko poslušalci s svojimi neposrednimi intervencijami sami sodelujejo v oddaji, da se tako razvijajo debate, kar pa tudi pomeni, da je problematika živa in občutena. Glede klicev v prazno pa lahko rečem le, da so pač nekateri ljudje tako omejeni, da se morajo zabavati s takimi stvarmi. S tem pa samo pokažejo stopnjo svoje razgledanosti in kulture.

Vprašanje: Kaj si najraje: aktiven športnik — trener — radijski poročevalec — ali kaj drugega?

Odgovor: Vse te stvari so privlačne in zanimive. Morda me še najbolj veseli trenerstvo. Če si trener, oblikuješ živo materijo z vsemi neznankami, ki jih ta postavlja, z dnevnimi spremembami in psihološkimi reakcijami. Če se trener svojemu delu zavestno posveča in se nanj tudi pripravlja in ga načrtuje, bo pri svoji ekipi lahko opazil razvoj. Vsaka reakcija, pozitivna ali negativna, za katero je bil prav trener pobudnik in stimulator, pa predstavlja zanj veliko notranje zadoščenje ali pa, v najslabšem primeru, razočaranje.

Vprašanje: Kaj misliš, da je v življenju najvažnejše — recimo tudi za športnika?

Odgovor: V življenju je lahko veliko stvari važnih in determinantnih. Mislim pa, da je najvažnejše to, da ostane človek pošten, da ostane poštenje njegov življenjski »moto« kljub najrazličnejšim pritiskom in prigovarjanjem. Mislim, da lahko tu šport veliko pripomore in da navaja amaterskega športnika prav k temu.

Vprašanje: In česa se v življenju najraje spominjaš? Kaj te je najbolj obogatilo? Kaj je bilo zate v življenju odločilno?

Odgovor: Lepih in srečnih trenutkov imam v spominu veliko. Lahko rečem, da je bilo do sedaj življenje z mano radodarno, saj praktično težkih trenutkov skorajda ne poznam. Verjetno je pri vsem determinantno, da sem po naravi velik optimist. Najlepše spomine pa imam na dobo, ko sem študiral na Visoki šoli za telesno vzgojo v Rimu. Srečal sem se s popolnoma novim svetom, z novimi ljudmi, spoznal sem popolnoma tuje navade in običaje. V družbi sem moral seveda sprejeti miselnost in navade novega kroga ljudi, takrat sem pa spoznal veliko stvari, ki so me nedvomno izkustveno obogatile.

»A kaj, ko je tako dolgočasen!«

Dobri Bog je že vedel, zakaj nam je dal najprej Mojca, potem Jerneja in šele kot tretjerojenca Boštjana. Zakaj? Ker se je ob takem enfant terrible, kot je Boštjan, teže odločiti za številno družino, kakor pa po dveh tako miroljubnih otrocih, kot sta bila Mojca in Jernej. Pravzaprav je bil Boštjan zelo pridn, dokler ni shodil, tako da skoraj vedela nisem zanj. A zdaj! Kot da se mu mudi nadoknaditi, kar je prej zamudil. In kar je še huje: tudi Mojca in Jernej sta spoznala, da sta bila do sedaj preveč pohlevna in zdaj v Boštjanovi šoli hitro napredujeta. Oba ga opazujeta z očaranostjo in spoštovanjem ter kančkom zavisti, da si Boštjan toliko upa; kmalu pa ju potegne za seboj, da jih je težko krotiti. Če preizkušajo samo mojo potrpežljivost, še gre. Huje je, če gremo h komu na obisk ali pa kdo pride k nam. Najhuje pa je, kadar se najavi Tanja. Ste že videli kdaj perfektno gospodinj, ženo in mater? No, to je moja prijateljica Tanja: ona vedno urejena, njeno stanovanje čisto in pospravljeno, kot ne bi nihče živel v njem, njen triletni sinček Aleks pridn, uboglji in čisto nič razvajen. Ob njej se počutim kot popolna ničla. In da bi mi še bolj prišla v zavest ta brezmejna razlika med nama dvema, me ona ljubeznivo opozori nanjo na ta ali oni način, ob tej ali oni priložnosti. Kaj je čudno potem, če sem zadnjič, ko je najavila svoj obisk, cel dan pospravljala in čistila? Mojca in Jernej sta mi pridno pomagala, Boštjan pa je moral sedeti v boxu, da ne bi kar sproti uničeval mojih naporov. Tako sem bila kar zadovoljna z videzom stanovanja, ko sta prišla Tanja in Aleks. Tudi ona ni imela nobene pripombe, dokler ni zagledala Boštjana v boxu: ali se zavedam, kakšne kvarne posledice ima taka represivna vzgoja, da je box za otroka kletka, itd. Seveda sem ga takoj vzela in boxa in mu vrnila prostost, čeprav sem slutila, da se ne bo dobro končalo. In res — koracal je naokoli, ko so se mu zapletle še nestabilne noge, iskal je oporo in prijel za prt, ga potegnil z mize in z njim vse, kar je bilo na njej... Mojca je še poslabšala položaj, ko je kregala Boštjana: »Vidiš, kaj si naredil! In tako smo pospravljali in čistili, samo da teta Tanja ne bi imela nič reči.«

Nekaj časa si bili vsi trije kot politični kučki, potem pa si je Boštjan opomogel od presenečenja in je začel spet hoditi sem in tja, Mojca in Jernej pa z njim. Nekaj časa je bilo nekam sumljivo tiho, potem pa zaslišim smeh iz spalnice. Tečem tja in kaj zagledam? Spodnji predal omare je bil spraznjen, kar je bilo v njem je bilo raztreseno po tleh, Boštjan pa je lepo ležal v predalu in se mi smejal. Spet je po moji energični intervenciji za nekaj časa zavl-

dal mir. Mene pa je peklilo vprašanje, kako da je Tanjin Aleks tako pridn. Sedel je poleg mame, jedel piškote ter skrbno pazil, da ni padla kaka drobtinica na tla. Slab zgled mojih treh ga ni niti malo mikal in potegnil za seboj.

Kar naenkrat so se spomnili, da bi jedli bonbone, ki jim jih je Tanja prinesla. Dala sem vsakemu svojega, a ga najprej razpolovila. A Tanja me je opozorila, da je tipično to za take vrste mam kot sem jaz, da skušajo odstraniti vsako nevarnost s poti svojih otrok, tako da ne bodo samostojni. Ona da je takoj naučila Aleksa jesti češnje ali slive, tako da on sam izpljune koščico, pa tudi bonbonov mu ni nikoli razpolovila: če jih hoče jesti, naj sam pazi, da se mu ne zaleti. In prav v tistem trenutku se je Aleksu zaletelo: bonbon mu je zdrknil v sapnik, in začel je loviti sapo. Tanja ga je vsa prestrašena začela tolči po hrbtu, zaman. Revček je bil že plav od napora, zgrabila sem ga, ga obrnila z glavo navzdol, potolkla po hrbtu in Aleks je izpljunil bonbon! Vsi smo si oddahnili in počasi spet prišli k sebi. V Tanjinih očeh sem opazila celo senčico občudovanja, kar je na mah dvignilo mojo samozavest.

Še bolj pa me je pozneje spravila v dobro voljo Mojca, ko sem jim dajala za zgled Aleksa, kako je pridn in uboglji. »Ja, je res,« je rekla, »samo tako dolgočasen!« In takrat sem se spomnila, kako mi je moja mama — ko sem bila še nezrelo mlado dekle — hvalila kvalitete fantov, ki bi bili, po njenem mnenju, dovolj resni in pametni za eventualno poroko, pa sem jo vedno znova zavrnila: »Ja, saj je res, a kaj, ko je tako dolgočasen!«

ONA

LUNA NA NEBU

Na nebu luna je zastala,
vse zvezde so se razgubile,
z belim dnem so se spojile:
na nebu luna je obstala.

Na nebu zarja je že vstala
po nebu se je vsa razlila,
s svojim sijem vse pokrila:
a luna je še vedno stala.

Tako sem mislil sam pri sebi:
kako lepo je, če v meni,
srca in duše vsi prameni
žarijo meni in še tebi.

Albert Miklaveč

Kipar France Gorše osemdesetletnik

France Gorše se zahvaljuje pevcem zbora Mirko Filej

Kipar France Gorše je 26. septembra praznoval svojo osemdesetletnico. Umetnik si je zaslužil vzdevak vseslovenskega ustvarjalca, kot malokateri naš likovnik, saj je njegova umetnost tako zelo last vseh Slovencev doma, v zdomstvu in zamejstvu. Ustvarjal je v osrednji Sloveniji, na Tržaškem in Goriškem med obema vojnama in po osvoboditvi, v izseljeništvu v ZDA in Kanadi, na Koroškem in spet v matični domovini in pri nas.

Na Koroškem, kjer si je pred nekaj leti postavil v Svečah lepo domačijo z izjemno galerijo svojih reprezentativnih del, je v nedeljo, 25. avgusta, doživel priznanje in zahvalo, kakršne mu Slovenija ni hotela dati. Domače prosvetno društvo mu je pripravilo proslavo, ki pomeni priznanje za vso lepoto, ki jo je razdal več kot 50 let, za iskrenost in doslednost, za čudovit življenjski optimizem, za zvestobo narodu in predanost umetnosti.

V prisotnosti številnega občinstva so se mu poklonili zastopniki koroškega javno-kulturnega življenja, domači pevski zbor »Kočna«, moški zbor »Mirko Filej« ter delegaciji iz Gorice in Trsta. Po pozdravnih nagovorih prof. Valentina Inzka, ki je s toplimi besedami prikazal, kako je življenjska pot pripeljala mojstra med koroške brate v Sveče, je prof. Janko Zerzer orisal njegovo dolgo umetniško snovanje od zagrebških začetkov in preko glavnih mejnikov vse do zrele dobe, od mojstrske male

PISMO NA KONCU JESENI

*Res nimam dobrih čevljev zdaj,
(tako so dragi),
v jesenski dež odhajam
hitrih nog.*

*Potem me večkrat bič vetrov
oplázi,
moker bič
in bel krohót.*

*Morda skrivaj vprašujete:
Se obotavljam?
Le včasih sprejemem mokri, mrzli križ
in z listi lepim k tlom se
vzdolž kanalov.
Bi lahkó se ognil?
Dà, lahkó bi šel drugam.*

*A včasih, veste, spomnim se,
kako je z grehom.*

*Kako jih s tal je ribal On
s krvjo,
da tudi jaz bi mogel biti s smehom.
Rad bi z Njim vsaj cunje pral.*

*Skoz dež meglà v megló dežja,
ko listje pada
na rob srcà,
prihaja zimski mir,*

*svetlika se,
diši po smrekah v snegu.
Vse drugače
prej je zdaj.*

Vladimir Kos

plastike do monumentalnih del v javnih ustanovah in cerkvah. Prof. Zerzer je v svojem eseju zgodovinsko - kritično označil Goršetovo umetnost, podal pregled njegovih razstav ter najpomembnejših kritičnih

Med govorom dr. Janka Zerzerja: v prvi vrsti dr. V. Inzko, ravnatelj P. Zablatnik, slavljenec kipar Gorše in predsednik KKZ L. Kasel

zapiskov in ocenil njegov prispevek sodobni slovenski cerkveni umetnosti. Prof. Verena Koršič je govorila o Goršetovem goriškem obdobju ter o njegovih stvaritvah, ki so zdaj po muzejih, cerkvah in pri zasebnikih na Goriškem. Prebrano je bilo poročilo inž. Vojka Bratine o delu med izseljenci, tržaški prispevek, ki ga je podal Sergij Pahor, pa se je nanašal na ustvarjalnost na Tržaškem, kjer se je Gorše mudil dvakrat, od 1925 do 1928 ter od konca druge svetovne vojne do božiča 1951, ko je odšel v Ameriko. Dvakrat je na Tržaškem tudi razstavljal: 1928 se je udeležil druge razstave slovenskih umetnikov na Tržaškem skupaj z Bambičem, Sirkom in Ernestom Seškom. Spet se je v razstavnih galerijah v Trstu pojavil leta 1948, ko je poleg znanih del Mislec, Abraham in Kajn (zdaj v ZDA), prikazal vrsto portretov, razpel in angelov. Iz njegove prve tržaške dobe sta tudi Deček in Kosec, ki sta zdaj v muzeju Revoltella. Njegov povojni Trpeči

Kristus je v Vatikanu, Ecce Homo pa v papeški galeriji. Sam je po rimskih bazilikah nosil romarski križ, ki ga je izdelal za slovensko romanje za sveto leto 1950. Iz te dobe je tudi njegov Prešeren v kraškem kamnu, ki zdaj krasi glavno vežo slovenskega liceja v Trstu, veliko manjše plastike pa je v zasebnih zbirkah. Njegovi so doprsniki v raznih naših domovih. Tako smo lani na sedežu Slovenske prosvete v Trstu odkrili njegov doprsni kip Jožeta Peterlina, pravkar pa se na podobno dejanje pripravljajo v Ricmanjah, kjer bodo v kratkem odkrili kip Friderika Barage. To bo za tržaške Slovence nova priložnost, da se mu poklonimo in da mu damo tisto priznanje, ki si ga je med svojim ustvarjanjem med nami upravičeno zaslužil. Še je France Gorše poln zagona in delovnih načrtov, še bo potoval preko Atlantika in spet se bo vračal k nam in v druge slovenske dežele. Bog vas živi, profesor Gorše!

J. N.

IRENA ŽERJAL

OZVOČENJE

*Skozi bregove noči
se zdrami nezaželena sanja,
skozi prekate poti
se premakne steza spoznanja.
Belo se riše belo.
Otopelo mišljenje
brani nezaželene poti.
Stvari nemijo —
v taki temi ne spim,
saj si nihče ni upal govoriti.
Nič več ne reci:
»Ne misli na to, kar je prešlo!«
Mladost je svet nespoznan,
se tiho pretaka dan na dan
v neko zrelo, težko dobo.
Preko gre meja v nespoznavni svet.*

*Skrivnosti so javne.
Zdaj tli ob meni nekaj malih ljudi,
nekaj plašnih src
in skromnih dognanj.
Reci potem vetru, da so besede velemestni prestiž;
reci morju, naj ne izdaja preveč svojih barv;
v njih so pokopani boji dognanj;
naj vabljivo žene ladje
v pristan,
da Madame Butterfly
neha jokati in spozna resnico o sebi.
Je samo starodavna kaprica —
še vsaka madame se v življenju znajde;
čemu bi jokala v tisoč let...
Vsaka služkinja ve, da udobno življenje ni hrepenenje,
ampak varanje iz dneva v dan.*

ANTON KACIN

Bil je med nami mož...

(V spomin Janezu Evang. Kreku) [1]

V soboto je minilo 60 let, kar je umrl eden največjih slovenskih javnih delavcev dr. Janez Evangelist Krek. Takrat sem bil v šesti šoli. Dobro mi je še v spominu, ko je naslednji dan prišel v razred profesor zgodovine dr. Dragotin Lončar, znan socialni demokrat, in je rekel na kratko: »Včeraj je umrl eden največjih Slovencev Janez Evang. Krek. Poklonimo se njegovemu spominu!«

Šestdeset let je tudi v življenju naroda precej dolga doba. Od takrat se je zgodilo marsikaj: ustanovila se je nova država Jugoslavija, doživeli smo fašizem, drugo svetovno vojno in revolucijo, izvršil se je tudi razsežen duhovni premik in nič čudno ni, če je med nami zbledel spomin na velike može preteklosti, ki so gradili in pomagali graditi našo sedanjost. Zato ne bo narobe, če si včasih pokličemo v spomin vsaj nekatere sekularne osebnosti, med katere spada tudi naš Janez Evangelist.

V naslednjem bom skušal v grobih potezih orisati njegovo življenje in nekaj njegovega dela. Ako bi hotel podati kolikor toliko popolno sliko, bi moral govoriti ure in ure.

MLADOST IN ŠOLANJE

Izšel je iz učiteljske družine. Rodil se je 27. novembra 1865 pri Sv. Gregorju nad Sodražico na Dolenjskem. Oče mu je umrl, ko je imel deset let. Zato je morala za številno družino skrbeti mati, ki se je preselila v Selca nad Škofjo Loko ter tam odprla majhno trgovino. Bila je značajna in zelo dobrotna žena. Osnovno šolo je Janez obiskoval v Komendi in Kamniku, končal pa jo je v Škofji Loki. Leta 1876 so ga vpisali na gimnazijo v Ljubljani. V srednji šoli je bil nenavadno nadarjen, a nereden dijak. Ob zaključku IV. razreda je dobil v vedenju oceno »primerno«, menda zaradi kajenja. Zato je moral iti iz Alojzijevega in plačati šolnino. To je

bil hud udarec. Stanovati je moral zasebno, kar je bilo povezano s stroški, in živel je manj redno. Študiral pa je marsikaj, kar ni bilo obvezno; zanimala ga je italijanščina in francoščina, hodil je k telovadbi in k petju. Veliko je tudi bral, vse večje latinske klasike, a tudi poznejše pisatelje. Zlasti mu je bil všeč Shakespeare. Obiskoval je govorniški tečaj. V peti šoli je izdajal dijaški list *Lipica* (ena številka) in *Vaje* (tri štev.). Isto leto (1881) je objavil v Vrtcu svoj prvi tiskani spis *Mlada prijateljca*.

Po maturi (1884) je šel v semenišče. To je marsikoga presenetilo, kajti kot srednješolec je bil znan, da ni kdove kako iskren prijatelj duhovnikov. Krekologi pravijo, da mu je to milost izprosila mati. Milost božja pač deluje, kakor hoče in kjer hoče. V bogoslovju se je Krek močno spremenil. Postal je eden najboljših slušateljev. Poleg predpisanih predmetov se je zasebno učil srbohrvaščine, poljščine, ruščine in češčine. Pozneje je razumel in govoril vse slovanske jezike. V semenišču so imeli bogoslovci Cirilsko društvo, katero je 1881 ustanovil prof. dr. Fr. Lampe. Namen društva je bil navajati člane na pisateljstvo in na sodelovanje pri takrat izhajajočih listih in drugih periodičnih publikacijah. Člani društva so imeli tedenske sestanke, na katerih so brali svoje spise. Vsak član je moral vsak teden napisati kak, četudi kratek spis. Krek je bil vsa bogoslovna leta član društva, zadnje leto je bil tudi predsednik. Takrat je veliko objavljajl v Slovincu, Kresu, Glasih katoliške družbe, Drobtinica, Slovenskih večernicah in še kje drugje. Novo mašo je imel na Brezjah 23. julija 1888. Rekel je, da je to najlepši dan njegovega življenja. Za petje pri novi maši je poskrbel župnik Jakob Aljaž, skladatelj in planinec.

Krek je nato želel iti v dušno pastirstvo na deželo, a škof Jakob Missia ga je takoj poslal na dunajsko univerzo, kjer naj bi se pripravil za profesorja bogoslovja. Na Dunaju je tedaj obstajal duhovniški zavod Avguštej za vso Avstrijo in seveda tudi za Slovence. Krek je tam študiral štiri leta. Zelo si je razširil duševno obzorje. Izpopolnil je tudi svoje

(1) Predavanje v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu 10. oktobra 1977.

že itak veliko znanje jezikov; študiral je hebrejščino, kaldejščino, sirščino in arabščino. S sošolci drugih slovanskih narodov je govoril v njihovem jeziku. Bral je slovanske časnike. Pozneje se je naučil tudi angleščine in celo nekaj madžarščine. Seznanil se je s krščansko-socialnim gibanjem, ki je bilo v Srednji Evropi zelo živo. Doktoriral je 7. maja 1892. Za sabo je torej imel osem let bogoslovnih študij.

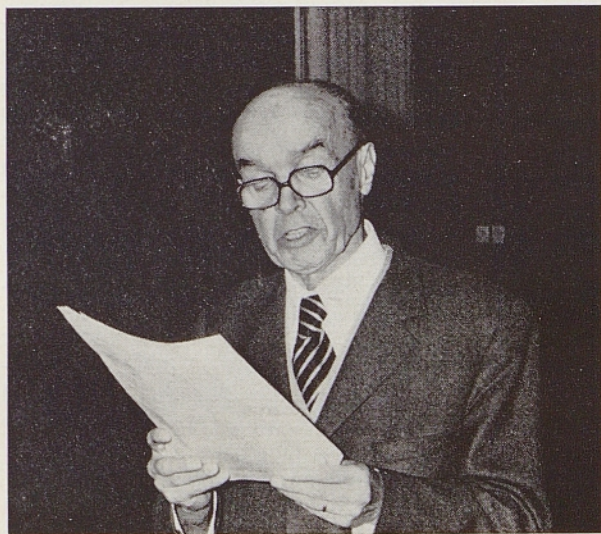
Po doktoratu se je takoj vrnil domov. Najprej je služboval nekaj dni manj kot tri mesece kot kaplan v Ribnici. Koj nato je postal stolni kaplan v Ljubljani. Obenem je začel predavati v semenišču tomistično filozofijo. Leta 1895 je postal profesor za fundamentalno teologijo in za tomistično filozofijo. To je bilo državno plačano mesto. Ohranil ga je do 1916, ko je bil upokojen. Ni pa vedno predaval, ker ga je politično delo preveč obremenjevalo. Ker je bil v političnem boju zelo odkrit in napadalen, zlasti pri nastopih proti kranjskemu nemškemu deželnemu predsedniku baronu Heinu, mu je nemška liberalna vlada to stalno službo hotela vzeti. Krek sam je to povedal na shodu v Kobaridu 30. okt. 1904: »Imenujejo me anarhista in revolucionarca. Dobro vem, da bi mi radi vzeli službo. Mirno gledam v prihodnost. Če mi vzamejo ta košček kruha, bom svobodneje izvrševal delo za ljudstvo. S svojimi rokami si upam zaslužiti toliko, kolikor potrebujem.« Vladi je bil vedno na poti, a branil ga je škof Jeglič. Krek je umrl 8. okt. 1917 v Šentjanžu na Dolenjskem.

VSTOP V JAVNO ŽIVLJENJE

Krek je stopil v javno življenje v izredno ugodnem trenutku, namreč na prvem slovenskem katoliškem shodu 1892. Kat. shod je bil nenavadno važen dogodek v razvoju našega naroda. Iz zgodovine vemo, da je pobudo zanj dal goriški rojak dr. Anton Mahnič. Krek je za shod napisal slovesno pozdravno pesem. Na shodu so razpravljali o vseh žgočih vprašanjih takratne slovenske družbe, o verskem življenju, leposlovju, gospodarskih in političnih razmerah, o delavskem vprašanju. O vsaki zadevi je shod sprejel resolucije in navodila za delo. Kat. shod je izzval velikansko navdušenje in razpoloženje za organizatorično delo po katoliških načelih. Oglasili so se tudi sposobni in požrtvovalni možje, ki so odločno poprijeli za delo. In največji med njimi je bil nedvomno Janez Krek.

Poglejmo malo, kakšne so bile socialne in druge razmere na Slovenskem pred katoliškim shodom. Najštevilnejši je bil kmečki stan; delavci so bili le v rudarskih mestih (Idrija, Trbovlje itd.) in v redkih središčih nastajajoče industrije (Ljubljana, Jesenice). Nekaj je bilo tudi malega meščanstva (intelektualci, uradniki, trgovci). Dobro odsevajo te razmere iz Jurčičevih povesti in romanov. Pri Jurčiču, ki je z realističnim očesom opazoval takratno slovensko družbo, nastopa malomeščanstvo, nekaj trdnih kmečkih posestnikov, predvsem pa kmečki proletariat. Ni pa sledu o kaki gospodarski ali prosvetni organizaciji oziroma o skupnem delu zaboljšanje položaja.

Politični struji sta bili v glavnem dve: konservativna katoliška in liberalna, ki se je sama imenovala napredno. Socialna demokracija je bila prav v prvih začetkih. Tudi splošno demokratično življenje je bilo še v povojih. Dobro nam prikazuje tedanje stanje volilna pravica, ki ni bila niti splošna niti enaka. Danes se nam zdita pojma splošna in enaka nekaj samo po sebi umevnega, nepotrebnege. Takrat pa je bilo to bistveno drugače. Volilna pravica ni bila niti splošna niti enaka. Za primer bom navedel le številke za kranjski deželni zbor. Tam ob obratu stoletja je bilo na Kranjskem okoli 46.000 volilcev, ki so volili 34 poslancev. Volilci so bili razdeljeni v razrede. Okoli 90 veleposestnikov je volilo deset poslancev, 5700 volilcev v mestih in trgih osem poslancev, nad 40.000 kmečkih volilcev pa le 16 poslancev. Kakih 50.000 kmetov in delavcev pa sploh ni imelo volilne pravice. Tudi ženske je niso imele. Splošna in enaka volilna pravica v državni zbor je bila sprejeta šele 1907. Iz tega se vidi, da se je politično življenje le počasi demokratiziralo in

Slavnostni govornik dr. Anton Kacin

mnenje ljudstva je pri obravnavanju javnih zadev le počasi prihajalo do veljave.

Podobno je bilo na ljudskoprosvetnem področju. Na Slovenskem je bilo še v osemdesetih letih le nekaj čitalnic, ki so bile plod narodnih prebuditeljskih teženj med malomeščani. Kmečko in delavsko prebivalstvo ni imelo nobenih društev. Prva delavska prosvetna organizacija je bila Katoliška delavska družba v Idriji, ustanovljena 29. okt. 1893, torej že po katoliškem shodu.

Krek se je na Dunaju seznanil s krščanskim socialnim gibanjem, ki je imelo namen pomagati delavskemu stanu v smislu krščanskih načel, poskrbeti mu boljše delovne pogoje in ga dvigniti na višjo prosvetno raven. Isto je veljalo za kmečki stan. Za reševanje tako imenovanega delavskega vprašanja se je zavzela tudi uradna Cerkev. Papež Leon XIII. je

v svoji znameniti okrožnici *Rerum novarum* (1891) poudaril, da si morajo vsi, duhovščina in laiki prizadevati za reševanje teh težkih, usodnih družbenih problemov. Ta okrožnica je široko odmevala in imela je velike uspehe. Krek je takoj ob svojem vstopu v javno življenje zatrdil, da delavcem ne delimo milosti, ampak pravico.

Krekovo javno delo je bilo zelo mnogovrstno. Bil je socialni in politični organizator, deželni in državni poslanec, prosvetni delavec, govornik (cenijo, da je v 25 letih imel okoli 3000 govorov), časnikar (tudi člankov, največ nepodpisanih, je napisal veliko število), zbiral je dijake, zlasti akademike, pisal je znanstvene knjige in razprave, a tudi povesti, ljudske igre in pesmi.

Že v Avguštejnu na Dunaju je bil sestavil načrt za poznejšo gospodarsko, politično in prosvetno organizacijo na Slovenskem. Dve leti po katoliškem shodu je v Ljubljani ustanovil Slovensko katoliško delavsko društvo (1894) in še isto leto Katoliško društvo za delavke. Začel je izdajati list *Glasnik* (1894-99) z geslom: »Krščanski delavci, združite se!« Potem so ustanavljali društva po vsem Slovenskem. Leta 1897 so ustanovili Slovensko krščansko socialno delavsko zvezo kot osrednjo organizacijo vseh izobraževalnih društev. Vse se je razvijalo izredno živahno in hitro. Nekaj let pozneje (1900) je bilo na II. katoliškem shodu navzočih z mnogimi zastavami že 157 društev, vseh zastopanih pa je bilo 360. Ta delavnost se je razširila tudi na Goriško, kjer je bilo 1903 že 43 prosvetnih društev. Tudi Krek je rad prihajal na Goriško, kjer je imel nekaj dobrih prijateljev in sodelavcev (dr. Josip Pavlica, Joža Abram Trentar, dr. Anton Breclj). Na Tržaškem je bilo manj uspeha zaradi znane ricmanjske zadeve. Izhajal pa je polmesečnik *Svetilnik* (1901-1903), glasilo slovenskih delavcev, ki ga je izdajal duhovnik Ante Stemberger. Tudi Jakob Ukmar je po svojih močeh pomagal na tem polju.

Drugo področje socialnega dela je združništvo. Posojilnice so ustanavljali že prej. Zlasti sta pri tem zaslužna brata Josip in Mihael Vošnjak. V dvajsetih letih (1873-1893) sta ustanovila 30 zadrug, predvsem posojilnic. Ko je nastopil Krek, se je začelo zadrugno gibanje bliskovito širiti. Od leta 1894, ko se je ustanovila prva zadruga rajfajznovka, kjer je Krek pomagal, pa do 1912 je nastalo 567 različnih zadrug. Ustanovili so tudi centralo Zvezo kranjskih hranilnic (1895) — tajnik je bil Krek — čez tri leta pa Gospodarsko zvezo, ki je bila osrednja organizacija vsega zadrugnega in gospodarskega dela. Krek je bil sprva v odboru, pozneje so ga izvolili za predsednika. Kot posebnost moram omeniti Slovensko delavsko stavbno društvo, ustanovljeno 1898, ki je zgradilo nad sto delavskih hišic v Ljubljani.

POLITIČNO DELO

Obširno delo je Krek opravil kot politik, in sicer med ljudstvom na terenu, v državnem zboru na Dunaju in v kranjskem deželnem zboru. V državni zbor je bil prvič izvoljen 1897 v novi, peti kuriji,

ki je zajela zlasti delavske glasove. Ko je bil državni zbor razpuščen (1900), ni hotel več kandidirati. Ponovno je bil izvoljen 1907 in ostal je državni poslanec do smrti. Deželni poslanec pa je bil od 1901 do konca življenja.

Njegovo politično delo je težko opisati z nekaterimi skopimi besedami. Omenil bom le nekaj važnejših dejstev. Skupaj z dr. Šušteršičem je ustanovil Katoliško narodno stranko, ki se je kmalu preimenovala v Slovensko ljudsko stranko (1905). Nekaj let nato so se SLS pridružile sorodne stranke iz ostalih slovenskih dežel in nastala je Vseslovenska ljudska stranka (1909). V stranki se je boril za resnično demokracijo. Rekel je: »Mi zahtevamo zase politično svobodo; pustimo jo tudi onim!« Poudaril je tudi: »V politični javnosti se moramo čimbolj varovati vsega, kar bi kazalo, da hoče duhovstvo komandirati. Vse, kar bi kazalo na to, odstranimo. Delajmo! Kolikor delamo, toliko prevzemamo tudi odgovornosti, a le kot politični delavci med drugimi, nič več.«

Iz deželnega zbora omenjam zlasti borbo za pravice slovenščine. Deželni predsednik nemški liberallec baron Hein je v zbornici govoril skoraj vedno nemški in na pismena vprašanja je odgovarjal v nemščini. V deželnem zboru je imela večino koalicija narodno napredne stranke (Tavčarjevih liberalcev) in Nemcev ter veleposestnikov, ki so šteli enajst mandатов. Krek je v posebnem nujnem predlogu (okt. 1904) izrazil obžalovanje, ker deželni predsednik govori v zbornici večinoma nemški; deželni zbor naj od deželne vlade ne sprejme nobenega samo nemškega dopisa. Ker je bil predlog nujen, se je razprava vršila takoj. Deželni predsednik Nemec Hein se je zagovarjal v slovenščini. Proti predlogu je glasovalo enajst nemških poslancev, zanj pa 24 slovenskih, tudi liberalci kljub koaliciji, ki so jo imeli z Nemci. Ob tej priliki se je zveza med njimi in Nemci močno zrahljala. Hein je bil naslednje leto prestavljen. Po volilni reformi 1908 je SLS dobila v zbornici absolutno večino.

Državni poslanec je bil trinajst let. Ko je šlo za starostno zavarovanje majhnih trgovcev, obrtnikov in kmetov (1908), se je odločno potegnil za ta načrt. O tem je napisal tudi knjižico *Starostno zavarovanje kmečkega ljudstva* (1909). V državnem zboru se je oglasil k besedi pri vseh važnejših vprašanjih. Vsako leto je imel kak pomemben govor. Spadal je med najboljše govornike dunajskega parlamenta.

Nenavadno važna pa je majniška deklaracija. Med prvo svetovno vojno državni zbor nekaj let ni zasedal. Po smrti cesarja Franca Jožefa pa je bil v maju 1917 spet sklican. In na seji 30. maja je dr. Korošec, načelnik Jugoslovanskega kluba, prebral kratko izjavo, v kateri je zahteval združitev vseh južnih Slovanov v Avstro-Ogrski v enotno narodno državo. Glasi se tako:

»Podpisani poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnostnega načela in hrvaškega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci,

Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve enotnega naroda bodo zastavili vse svoje sile. S tem pridržkom se bodo podpisani udeleževali parlamentarnega dela.«

To je ena temeljnih izjav za novo jugoslovansko državo. Eden, verjetno edini še živeči mož, ki je bil navzoč na galeriji poslanske zbornice v tem za nas Slovence zares zgodovinskem trenutku, namreč dr. Ludvik Puš, ki živi v New Yorku, je letos ta dogodek opisal (Ob 60-letnici majniške deklaracije. Paberki iz osebnih spominov. Svobodna Slovenija. 2. jun. 1977 Bs As). Bil je takrat na Dunaju pri vojaki kot enoletni prostovoljec. Kreka je osebno poznal. Večkrat je šel v državni zbor poslušat govore. Tudi 30. maja je dobil vstopnico za galerijo. Sam pravi: »Natanko se spominjam, kako sem zapazil dr. Janeza Evang. Kreka, ko je koračil po sredi dvorane proti ministrskim klopm in potem tam živahno razpravljal z enim izmed ministrov. Oblečen je bil v dolgo duhovsko suknjo, segajočo do kolen, in v škornje. — — — Višek doživetja je bil, ko je stopil na govorniško tribuno v parlamentu predsednik Jugoslovanskega kluba štajerski poslanec dr. Anton Korošec. Po zunanosti je bil pravo nasprotje skromne, skoraj kmetiške podobe Evangelista Kreka, lep mož v najboljših letih, brezhibno oblečen in uglajenega vedenja. V roki je držal bel list z izjavo, ki je usodno zamajala stoletja stare temelje dvojne monarhije. Bil je tekst majniške deklaracije.« Deklaracijo je torej prebral dr. Anton Korošec, a njen duhovni oče je bil Janez Evangelist. Povzročila je velikkansko navdušenje, ki je zapljuskalo čez slovenske narodne meje ter je po končani vojni omogočilo združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov v eno državo.

Trajne posledice je pustilo tudi Krekovo ljudsko vzgojno delo. Prirejal je socialne tečaje in sestavil je načrt, kaj naj bi se na njih predavalo, n.pr. zgodovina kmečkega stanu, pomen strank, države, dežel in občin, zadružništvo in podobno. To je bilo za kmečke poslušalce. Podoben načrt je priredil za delavce. »Ljudska duša ima veliko potreb, želja, zmožnosti in nagnjenj,« je dejal. Socialne tečaje naj bi obiskovali mlajši, nadarjeni člani društev. Posebno je skrbel za vzgojo sodelavcev, brez katerih nobeno delo ni moglo roditi trajnega uspeha. Zato je prirejal za dijake, zlasti za akademike znane socialne tečaje pri Sv. Joštu. Ti tečaji so se od 1906 vršili vsako leto. Nanje so prihajali tudi hrvatski akademiki. Srednješolce je zbiral v počitniški Slov. dijaški zvezi. Za katoliško misleče učitelje je ustanovil Slomškovo zvezo (1900).

PISATELJSKO DELO

Krek je nenavadno veliko pisal. Omenil sem že njegovo zadevno delo v dijaških in bogoslovnih letih. Mnogo več je ustvarjal pozneje sredi drugega prizadevanja. Napisal je roman *Iz nove dobe* (DS 1893), v katerem slika bedno delavsko življenje na

takratnem Dunaju. Objavil je povesti *Mati* (DS 1896), *Za brata* in *Božji blagoslov* (Kol. Dr. sv. Moh. 1898 in 1900). Napisal je sedem ljudskih iger, ki so se takrat in pozneje mnogo igrale po naših odrih, n.pr. *Turški križ*, *Tri sestre*. Stalno, skoraj dnevno, je sodeloval pri časnikih (Slovenec, Domo-ljub) s članki, ki so večinoma nepodpisani. V delavskem glasilu Naša moč (od leta 1905 dalje) je objavljaval prevode italijanske socialne pesnice Ade Negri. Med večjimi deli so *Črne bukve kmečkega stanu* (1895), o katerih je Cankar rekel, »da je na vso moč nevarna in puntarska« knjiga, in *Socializem* (1901). Ko je umrl dr. Fr. Lampe, je Krek nadaljeval veliko delo *Zgodbe sv. pisma*, ki jih je izdajala Mohorjeva družba. Krekov delež pri teh zgodbah je okoli 1400 strani velikega formata. Zadnji

Moški kvartet je na proslavi ubrano zapel himno na Krekovo besedilo

Krekov večji spis v knjižni obliki so *Die Slowenen*, ki je 1916 izšel v Nemčiji. V letih od 1902 do 1906 je izšlo tudi pet knjig njegovih predavanj v semenišču, namreč *Psihologija*, *Kozmologija* in *naravna teologija*, *Etika*, *Narodna ekonomija* in *Dostavki socializma*. Te knjige so bile litografirane po zapiskih bogoslovcev pri predavanjih. Krek je prispeval tudi nekaj znanstvenih razprav v Katoliškem obzorniku in Času.

Preden zaključim, povem še to, da je Krek na Goriškem imel nekaj iskrenih prijateljev. Ti so bili zdravnik dr. Anton Breclj, župnik Joža Abram Trentar, prevajalec iz ukrajinsčine in planinec, Ciril Vuga in odvetnik dr. Fr. Pavletič. Ti so ustanovili pobratimijo zaporoško Sič po ukrajinskem izročilu; nadelo so si kozaška imena. Krek je bil častni hetman Ostap, Abram Bajda Kazak, Breclj Bogdan Kazak (pozneje se je tako podpisoval pri svojih objavah), Vuga Salop Kazak, Pavletič Sterezenko. In še enega Goričana moram omeniti v zvezi s Krekom (dalje na 148. strani)

Iz sodobne avstrijske lirike

Izbrala
in iz nemščine prevedla
Milena Merlak

Jeannie Ebner

SVETA TEREZIJA AVILSKA

Moje roke so lepe, to je moja edina domišljavost.
Žarki, ki jih izžarevajo konice mojih prstov,
ne povečujejo mene, ampak NJEGA.
Klečanje pred menoj je zmeta.
Ne zaupaj svojim očem, Janez!
Vse preveč se spači nevidno,
kadar se pojavi v vidni luči.
Jaz tudi ne plavam po zraku,
mene le dviguje na lahno kvišku.
Če se mi včasih posreči biti Njegovo ogledalo,
je to le praznina brez želja, je le
čisto strmenje, kot pri petletnem otroku,
ki se v spanju z bosimi nogami
kot duh pomika skozi temno stanovanje
in pri tem ne čuti mraza.

Alfred Gesswein

PRI OKNU

moja budilka se premika po tračnicah
ob 5. uri 30 se vsak dan zbudi
ko napravi ovinek okoli hiše

z okna vidim obraz moškega
ki ga poznam z okna
vidim zaveso rože v loncih in drugo

na primer pse ki jim je ime taso
pri oknu se spomnim tudi na goetheja
ali na južno mesto sorrent

hrup na cesti se stopnjuje
v času največje gneče na 120 fonov
toda ni nujno smrtonosen

dorasila avtomobilska kača doseže
dolžino evropskega majhnega mesta
njen pik ni nujno smrtonosen

rast avtomobilске kače je
večja kot rast hiš
mesto diha le še s polovico pljuč

hiše postajajo večje nebo manjše
nihče ne vpraša: kaj bo takrat
ko ne bo več mogoče najti nobene luknje v nebu

Sodobna avstrijska lirika zrcali več obrazov. Poleg avantgardističnih eksperimentov, ki se značilno pojavljajo v pesniškem svetu Ernsta Jandla, Friedricha Achleitnerja, Hansa Carla Artmanna, Gerharda Ruhma ali Friederike Mayröcker, istočasno sooblikuje literarno zavest realistično-socialno obarvana protestna poezija nekaterih mlajših avtorjev (Helmut Zenker, E. A. Richter, Peter Henisch, Elfriede Jelinek). Seveda sooblikuje to sodobno pesniško zavest tudi globinsko zasnovana skeptično dognana, humana lirika v Rimu tragično umrle Ingeborg Bachmann, a tudi temni vezi v Parizu umrlega slovitega pesnika Paula Celana. V avstrijski literaturi se je oglašalo vedno tudi nekaj svojevrstnih posameznikov, in to od pesnikov skurilnega surrealizma do naravnost klasično zastavljene krščanske izpovedi Christine Busta.

Pričujoči, v tej antologiji predstavljeni avstrijski pesniki, sodijo v glavno h generaciji, ki se je rodila tik po prvi svetovni vojni, ko je nekdanja velika monarhija propadla in se je avstrijski človek šele moral živeti v nove, dokaj drugačne oblike bivanja. Pričujoči pesniki ustvarjajo v literarnem združenju PODIUM, ki prireja literarne večere, kulturne razgovore, branja v šolah in štirikrat na leto izdaja literarno revijo PODIUM, ki je med drugim predstavila tudi slovenske avtorje. Povezuje jih sicer svobodnejša in nove načine pesništva iščoča literarna drža, ki pa se izogiba nihilističnih in radikalnejših prijemov ter skuša uveljaviti humanistične nazore o življenju in svetu. Jeannie Ebner (rojena leta 1918) urejuje na Dunaju tudi eno največjih avstrijskih literarnih revij LITERATUR UND KRITIK, medtem ko je Ernst Schönwiese (roj. leta 1905) predsednik avstrijskega PEN-kluba. Kot dolgoletni vodja kulturnih oddaj po radiu si je tudi tam pridobil veliko zaslug. V kulturnem združenju PODIUM se nadvse prizadevno oglašajo Alois Vogel (rojen leta 1922), ki je povezan z nekaterimi sodelavci, pravi splitus movens tega danes pomembnega literarnega podjetja. Kot nestor mu pripada svojevrstna osebnost profesorja Wilhelma Szaba (rojen leta 1901), medtem ko v Gradcu rojena Doris Mühringer (roj. leta 1920), izvirajoča iz stare nemške družine iz našega Kamnika, vnaša v skupino PODIUM zgoščene, moderno zveneče verzne o osamljenosti in samotni bivanja.

Pesniki skupine PODIUM kažejo kljub različnosti literarnih osebnosti dovolj močno prisotno pesniško bližino. Njihova zavzetost za drobne trenutke človeškega bivanja, njihov boj za človeško oblikovano življenje, njihov upor proti avtomatizaciji sveta, proti poneumjenju sredi plastike in bencina, trgovinarstva in materialnega razvrata, jih dela simpatične in pomembne za kritično oblikovanje človeške zavesti. Njihova pesniška drža krepi osebno samouresničevanje in osebno kljubovanje sredi nezgod in stisk sveta.

LEV DETELA

NE ZAUPAJ NIKOMUR NAD TRIDESET

Oni ne zaupajo
nikomur nad trideset
in še celo ne meni,
ki sem že živel,
ko so bile njihove
babice birmanke.

Oni mislijo,
da se klanjam tistemu podporočniku
in zanikavam
ali potiskam v pozabo Auschwitz,
da sem etabliranec,
ki živi samo po eni liniji.
Mene seveda
veseli njihovo sumničenje.

Stopil bom
v njihovo, meni nasprotno, stranko;
hočem reči, nasprotno tistemu
petolizniku
in potuhnjenju,
ki se v meni ogorčeno ne upira.
Z njimi si želim
biti mlad, da bi se lahko podal
v njihovo družbo.
Ne spotikam se
ob njihove razcefrane
jopiče in hlače
pa tudi ne ob njihove brade
in dolge lasé
Rad imam
njihovo brezpogojnost,
njihov bes in
žalost v njihovih
Kristusovih obrazih.

Alois Vogel

MOŽATA DEJANJA

Osvajati osvajati osvajati
celine
dežele
vrt ljubice
do najbolj sramežljive cvetne grede

Zabiti kol
v meso
v zemljo
v žareče nebo
železne igle
v dim in žerjavico
do roba sveta

Še celo v zapletenem vejevju
zadnje preostale
jablane
sanjska slika
izgubljene pokrajine
bo kot breskev rdeči
mesec ustreljen

Doris Mühringer

KO SEM BILA OTROK

Ko sem bila otrok
in sem se učila hoditi
in sem hodila
in sem hodila v šolo
in sem hodila
in sem hodila v šolo življenja
kot se temu pravi
in naj bi se nikoli več ne igrala
v parku
ali v drugih sanjsko preprečenih prostorih
Tedaj sem hodila zvečer ven
bil je polni mesec
na okensko polico v mestu
in sem hodila obsijana od mesečine
in sem hodila naokoli
hodila naokoli in obhodila
na ta način
kot se temu pravi
šolo življenja

Ernst David

ZAJEMANJE SAPE

VI.
Spet se igram s svojim prvobitnim srcem
(ima barvo prvih listov po dežju)
spet obvladam žvrgolenje iz ptičjih grl
razlagam si ga držim pred seboj amulet iz puha

Vrabci poskakujejo okoli mojih nog
plešejo zaupno občujejo z menoj
studenec njihove živahnosti
se razcveta v meni vre iz kristalnih tal

Med nje delim svoje prvobitno zeleno srcé
sam jem od njihovih drobnih src
brez okusa so osvežujoča kot voda

TRAVNATA BILKA

Le razmnožujte se!
pravi travnata bilka
iz zemlje ste nastali
zemlja spet postanete
to je dokazano

Usta ustnica in uho
solze in beseda ljubezni
v zemljo se zdrobi
vse

Kako ste živeli
kako izdahnili
mene ne zanima
jaz čakam na zemlji
iz nje
bom pognala
pokončna
mlada
zelená
kraljica

Josef Mayer - Limberg

SREBRNI OSATI

se naseljujejo
v srčnem ožilju.
Platna strahu
so zavozlana
pod hrbtenico.
Sredi besed
ovenejo
vrtnice.

Kurt Klinger

ŽVIŽG TATOV

Prihaja od Mura Torta ali s Porta Maggiore?

Tih, čudovito tenak žvižg
spremeni zrak v zvoneče svilene lase.
Z naježenimi iglicami čuti vsaka pinijska
da nekje, daleč proč, v neki hiši
na Campo dei Fiori
ravno prodajajo moj potni list,
za katerega še zmeraj mislim,
da ga imam pri sebi.

Te pinijske torej čutijo resnično vse.

O NARAVI IN ČLOVEKU

Kaj je NAGON, ni povsem jasno; več kot očitno pa je navzoč vsepovsod v živalskem svetu.

Tako nalaga nagon drevesnim črvom, da odlagajo ličinke v ugodni smeri neba. Ne proti jugu: tam je prevroče. Ne proti severu: tam je prevlažno. Nežnemu zarodu najboljše ustrezata severovzhod in severozapad.

Nagon se spušča v podrobnosti. Celo to določa, v katerem vrstnem redu ali bolje smislu (kot ura ali obratno od ure) naj prejemajo hrano ptičji mladiči.

Pri orlih si stara dva razdelita delo: samec lovi in zalaga gnezdo z mesom, samica ga razkosava in deli mladičem. Dokaz, da je ta delitev dela nagona in ne premišljena, je v njeni slepoti. V njeni togosti: če samica pogine, pogineo z njo vred tudi mladiči. Samec bo še naprej lovil in zalagal gnezdo z mesom, izjemne razmere pa ga ne bodo pripravile do tega, da bi hrano tudi razkosal.

Tudi krut zna biti nagon — za človeške poime. Če ima posebne vrste iastreb ali posebne vrste orlel izjemoma namesto enega mladiča dva. drugega takoj po roistvu ubije. Kai je s tem narobe? Ni to proti cilju nagona, ki velela ohraniti posameznika? Seveda, je pa tudi dokaz, da ima ohranitve vrste prednost pred ohranitvijo po-

sameznika. Po detomoru ima preživeli prvorojenec večje možnosti za hrano. Ne pozabimo, da je največji sovražnik ptic roparic — kot sploh vseh roparic — lakota.

Najlepše pri jeziku je, da je povezan z življenjem, da je zasidran v družbi. Jezik odraža duševnost in nravi govorcev, njihov način življenja, njihova pojmovanja, predstave, običaje, verovanja, njihovo družbeno ureditev.

Latinski pecunia »denar« je iz istega korena kot italijanski pecora: dokaz, da je prvim Rimljanom ovca nadomeščala valuto. Pri blagovni izmenjavi je našim prednikom prav prišlo platno (saj plačati, kot vse kaže, izhaja prav iz platno).

Pero »pisalo« izvira iz pero »ptičje pero«; dobro znano je namreč, da so gosja peresa s pridom uporabljali za pisanje. Iz besede svinčnik lahko sklepamo, da je to pisalo nekoč vsebovalo svinec. Podobno nas italijanska matita navaja k drugemu možnemu materialu: hematitu.

Slovenska beseda pot. italian-ska ponte »most« in grška pontos »morje« imajo menda skupen koren. Toda kai imajo tako različne stvari sploh skupnega? Vse tri so lahko »to, po čemer se premikamo, se prevažamo«. Naši celin-

ski predniki so jo mahali po poti (če ni bila to steza ali kolovoz). Pomorski Grki so še za k sosedu sedli v barko in zapluli. Sklepamo, da so predniki Italijanov, pravzaprav Rimljanov, bili mostiščarji: ko so odhajali na pot, so svoje stavbe na kolenh zapuščali po mostu.

Kako je mogoče, da eden od sudanskih jezikov izrazil pojma »bogastvo« in »dobrota« z isto besedo? Zelo enostavno: uporabniki tega jezika ne poznajo nepremičnin. Bogati ne more v nedogled kopičiti dobrin, zato mu ne preostane drugega, kakor da jih razda.

Nebesnemu oboku so Rimljani pravili firmamentum in tudi mi mu lahko rečemo firmament. Prvotni pomen te besede je »trdna opora, obroč«. Za nekaj takega so očitno imeli nebesni obok, skozi špranje katerega — zvezde — naj bi bil viden vse obdajajoči ogenj. Kdor bi se nad to predstavo rad zgražal, naj pomisli na ono drugo, starejšo: na Atlasa, sklonjenega pod težo nebesnega svoda. Hvalenosti za to, da vesoljstvo ne zgrmi na nas. Atlasu ne dolgujemo več, besedo atlas pa še vedno.

Kdor ne ve, kako važno vlogo je srednieveško zdravilstvo pripisovalo fiziološkim tekočinam, kot so kri, žolč, sluz i.p.d., ne more

Albert Janetschek

RAZLIKA

Mister Holiday
je iznašel
k delavnosti
nesmisel
in za to dobil
medaljo
osebno od kraljice.
Mister Smith
je delal nadure
za svoje podjetje
in za to dobil
zaradi prevelike uporabe toka
grajo
osebno od šefa.

Ernst Schönwiese

MED TAKRAT IN DANES JE POTEKALO MOJE ŽIVLJENJE

Med takrat in danes je potekalo moje življenje:
nenehno, neustavljivo iskanje in raziskovanje in razglabljanje.
Toda nihče ne more ničesar najti, kajti mi imamo vse!

Zdaj na stara leta spoznavam:
Nič takega se nisem učil, kar nisem že vedel,
nič takega mi niso dali, kar ne bi že posedoval.

Mi le ne vemó tega,
toda imeli bi krila,
če bi vedeli, da imamo krila.
»Bog«; ta beseda nesporezuma za nekaj pravega:
Mi bi bili »Bog«,
če bi vedeli, da to smo!

razumeti, kako da je prvotni pomen besede humor »tekočina«. Če so si bile telesne tekočine v pravem razmerju, je bilo po tej miselnosti tudi človekovo razpoloženje v redu. Od »razpoloženja« do »veselega, hudomušnega razpoloženja, humorja« pa je korak kratak. V isto besedno družino kot humor sodijo še besede kot sangvinik »tisti, ki ima več krvi kot ostalih telesnih sokov«, flegmatik »človek, v katerem prevladuje sluz«, melanholik »kdor izloča preveč žolča« in celo temperament »pravišnja zmes, umerjenost telesnih sokov«.

Angleški average »poprečje« in zdaj že slovenska havarija »poškodba blaga, tovara« imata skupen izvor. To dokazuje, da se moda računanja poprečja ni začela po šolah s poprečnimi ocenami,

ampak pri zavarovalnih družbah. Te so zavarovale ladjarje pred poškodbami prevažanega blaga, še prej pa so izračunale poprečja med vrednostmi številnih prevozov.

Bogve kakšen bi bil naziv za baker v našem in v nam bližnjih jezikih, (lat. cyprum, angl. copper, nem. Kupfer), ko bi ga slučajno ne bili odkrili prav na Cipru (Kipros?) Tudi kositer bi se drugače glasil, ko bi ne bilo tam nekje blizu današnje Anglije slovitih Kasiterid, otokov, po katerih so že Feničani pohlepno stegovali roke iščoč to prepotrebno primes bronu. In ker smo že pri bronu: bronu se v latinščini pravi aes (prim. italijanski erario!). Nekateri vidijo v tem koren nemškega Eisen. Ta pa pomeni »železo«! Nauk: le igraymo se z izvorom be-

sed, z etimologijo, a karseda previdno!

* * *

Sredozemsko morje ima ob dnu skozi vse leto stalno temperaturo 13 stopinj. Ob gladini pa vladajo spremenljive temperaturne razmere: pozimi je tam nekako 5 stopinj, poleti 26. Nekje med zimo in poletjem, sredi aprila, doseže tudi gladina vmesnih 13 stopinj. Za krajše razdobje ima morje takrat skoraj povsod isto temperaturo.

Kakor opisuje veliki raziskovalec COUSTEAU, je ta enakomerna temperatura usodna za marsikatero globokomorsko žival, ki se pri svojih navpičnih selitvah ravna po temperaturi. Odsotnost temperaturnih razlik jo zmede, da zaplava preblizu gladini, kjer zaradi prenizkega pritiska pogine.

Dokumenti

ZANIMIVA RAZSODBA

Razsodba, ki jo objavljamo, je zanimiv dokument časa in nekaterih premikov, ki se — čeprav počasi — porajajo tudi pri nas. Končno le prodira spoznanje, da je znanje jezikov duhovno bogastvo in da je tudi slovenščina jezik kakor vsi drugi.

REPUBLIKA ITALIJA

V IMENU ITALIJANSKEGA LJUDSTVA

je pretor iz Krmina dr. Fulvio Finazzer-Flori izrekel naslednjo

SODBO

v kazenskem postopku proti

GRADNIKU GRADIMIRU, roj. v Dubrovem (Jugoslavija) 26.6.1928, bivajočemu v Krminu, Plešivo 43, prisotnemu, na svobodi

OBTOŽENEMU

1. kaznivega dejanja predv. v čl. 8 zakona z dne 24.4.1975, ker je nalepil na avtomobil Gualtieria Pocarja propagandno nalepko Slovenske demokratske zveze, ker je pozval neidentificirane volivce, naj glasujejo zanj, ker je prinesel s seboj na volišče lipovo vejico (simbol Slovenske demokratske zveze) in, splošno, ker je delal politično propagando v bližini nekaterih volišč.

2. kaznivega dejanja po čl. 650 k.z., ker ni upošteval ukaza, ki mu ga je po zakonu naložil podčastnik karabinjerjev Valentino Scognamiglio, naj preneha s propagando, o kateri je govor v točki 1.

V Krminu, 15.1.1975.

Po današnji javni razpravi, pretor, potem ko je slišal javnega tožilca, zagovornike in obtoženca, ki je imel prvi in zadnji pravico do besede, ugotavlja sledeče:

S prijavo 1.7.1975 je karabinjerska postaja iz Krmina prijavila sodišču Gradimira Gradnika v zvezi z dejanji, ki so na kratko navedena v obtožnici. Omenjeni je bil poslan na zatožno klop pred to preturo zaradi dejanj, ki mu jih pripisuje obtožnica. Od tu izhaja današnja razprava.

Na današnjem zaslišanju je obtoženec odločno zanimal vsakršno krivdo.

Nato je pričal Silvano Jacuz, ki je pojasnil, da ni videl, da bi bil Gradnik delal volilno propagando. Enaka so bila pričevanja podpredsednika volilnega sedeža štev. 9 Vittoria Ranaletta, predstavnika liste na sedežu štev. 3 Ferdinanda Velisciga, predstavnika liste na sedežu štev. 4 Ester Buzzinelli, predstavnika liste na sedežu štev. 7 Wande Gradnik, skrutinatorja na sedežu štev. 8 Luigija Buzzinellija in Romana Keber.

Priča Gualtiero Pocar je potrdil, da je na svojem avtu našel nalepko, vendar ni znal pojasniti ne kdo jo je nalepil in ne kdaj se je to zgodilo.

Nato je pričal Stanislao Keber, ki je zatrdil, da je bil v družbi z Gradnikom od 15. ure do 17.30, da sta se sprehajala in da sta govorila »o marsičem«. Sledilo je zaslihanje poročnika karabinjerjev Scogna-

miglia; dejal je, da mu je več predsednikov sedežev sporočilo, da je Gradnik s številnimi govoril v slovenskem jeziku; izjavil je, da ni poznal vsebine pogovora.

Enaka je bila izjava podčastnika finančne straže Pavoneja.

Sodnik ugotavlja, da, ne glede na polemike, ki nimajo nič skupnega s pravilnim tolmačenjem zakona, je treba priznati, da je ta postopek proces namenom oziroma proces možnostim.

Dejstvo, da se je Gradnik pogovarjal z volivci v slovenskem jeziku, je dalo misliti, da bi bil lahko vodil volilno propagando; dejstvo, da je bila na nalepki, ki so jo našli na Pocarjevem avtu, ponazorjena oznaka Gradnikove stranke (lipove vejice), je dalo misliti, da bi jo bil lahko on nalepil.

Vendar ni nobenega dokaza, ki bi potrdil te domneve.

Kar zadeva nalepko, ni nihče videl, da bi jo bil Gradnik nalepil ali da bi bil to odredil.

Simptomatično je dejstvo, da nobena izmed prič na današnji razpravi ni videla ali slišala, da bi bil Gradnik vodil volilno propagando in upoštevati je treba, da so bile priče nameščene v različnih sedežih in bi torej to z lahkoto ugotovile.

Ostaja torej dejstvo, da je Gradnik govoril z volivci. Vendar sploh ni jasno, o čem so se pogovarjali.

Podčastnik Pavone je priznal, da ne pozna slovenskega jezika in niti furlanskega: isto je dejal poročnik Scognamiglio.

Iz tega izhaja, da, četudi bi Gradnik vodil volilno propagando, bi tega prijavitelji ne bili mogli ugotoviti.

Povsem jasno je, da bi bilo na obmejnem področju nadvse primerno, da bi pripadniki policijskih sil poznali jezike, ki so tam v rabi. To bi olajšalo njihovo delo, povečalo bi njihov prestiž in odpravilo bi možnost nesporazumov.

Jasno je, da ni zadostovalo preveriti, da je Gradnik govoril v slovenskem jeziku (kar je še kar razumljivo, ker pripada tej narodnosti) z drugimi osebami, za sklepanje, da je bila volilna propaganda edina točka pogovora.

Znano je, da se v manjših središčih vsi poznajo in da je vsako srečanje priložnost za »izmenjavo misli«; to velja tudi v obdobju volitev in če hočemo te nedolžne razgovore preimenovati v volilno propagando, morajo pač imeti značilnosti in vsebino propagande.

V primeru, ki ga preučujemo, ni o tem najmanjšega dokaza.

Gradnika je torej treba v celoti oprostiti obeh obtožb.

IZ TEH RAZLOGOV

Pretor, na osnovi čl. 479 zakonika o kazenskem postopku

OPROŠČA

Gradimira Gradnika pripisanih mu dejanj, ker jih ni zagrešil.

Krmin, 27. januarja 1977

ZAPISNIKAR

PRETOR

Licia Fontanaviva l.r. dr. Fulvio Finazzer-Flori l.r.

Bil je med nami mož...

(nadaljevanje s 143. strani)

kom. To je Lojze Res, ki je bil poleti 1917 pri vojaki na Dunaju. Obiskal je Kreka, ki je bil že hudo bolan, v državni zbornici in Krek mu je tedaj izrekel besede, katere so v deklaracijskem gibanju navajali kot njegovo politično oporoko. »Vi vsi, ki ste seme izkrvavelega naroda, mislite le eno: kako boste, združeni, vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši jugoslovanski državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje.«

Sintetično sodbo o Kreku in njegovem delu je težko izreči. Župančič ga je označil kot »genija ljudskih mas« in v znanih verzih (Bil je med nami mož kot zrno klen in zdrav) kot vidca. Ivan Cankar je dejal o njem, da je delal »v čisti poštenosti«. In v predavanju tržaškim delavcem pol leta po Krekovi smrti v Ljudskem odru 20. aprila 1918 je rekel: »Zdaj pa je vrsta ena, je prapor en sam! Tisti, ki je visoko dvignil ta prapor — Janez Evangelist Krek — je legel v prezgodnji grob. Ali kakor je bilo plodno njegovo življenje, tako je bila plodna celo njegova smrt. Stare povesti pravijo: "Vojskovodja je padel, armada pa je zmagala v njegovem imenu in pod njegovim praporom!" Nikdar se še ni naš slovenski narod tako visoko, tako sijajno razmahnil, kakor v teh zadnjih dveh letih vojne. Dokazal je vsemu svetu, da je zrel za svobodo, zrel za lasten svoj dom.« Joža Abram pa je zatrdil: »Jaz ga imam za svetnika... Toliko trpljenja, voljnega, in toliko ljubezni, heroične, za sveto stvar, ni še nihče Bogu nudil.«

Mislím, da lahko rečemo, da je bil sekularen duh, ki je iz brezoblične, neaktivne kmečke množice v četrto stoletja ustvaril močno, demokratično politično silo in iz ljudstva naredil narod, in sicer po poti razvoja ne z revolucijo.

VEČERNO SPOZNANJE

*Ko prve zvezde zažarijo
in kot skrivnostna znamenja
na mojem nebu zablešči,
planem do poslednjih svodov.*

*In od tam, kako drugače
gledam na oddaljeno zemljo,
in tako mi blizu je nebo,
da se ga lahko dotikam.*

*Ko prve zvezde zažarijo,
življenje moje je bogato:
še sanje se mi spremenijo
ponoči v ozvezdje zlato.*

Albert Miklaveč

Drobci iz manjšinskega sveta

DIZIONARIO DI SOCIOLOGIA

Lani je izšel zajeten leksikon sociologije kot sad dela 75 raziskovalcev iz Italije (*Dizionario di sociologia*, ur. Franco Demarchi in Aldo Ellena, Edizioni Paoline, 1976, 1436 str., 15.000 lir). Gre za veliko podjetje italijanske sociološke znanosti, saj so sodelovali priznani strokovnjaki različnih italijanskih univerz in institutov, pri čemer poudarjata urednika, da katolištvo založbe ni vplivalo na ideološko pobarvanost sestavkov.

V drobnem dvokolonskem tisku na straneh manjšega formata si sledijo uvod, prikaz sodelavcev, razdelitev knjige, 189 gesel in kazala. Ker gre za leksikon, so gesla strnjena in pregledna, imajo pa svoje kazalo, delitev na poglavja ter pomembnejšo bibliografijo. Vsa gesla bi lahko uvrstili v dvanajst večjih razdelkov. Med temi je tudi razdelek *Relazioni etniche*, v katerega po mnenju urednikov spadajo gesla *Discriminazione*, *Etnocentrismo*, *Minoranza*, *Pregiudizio*, *Razza*, *Stereotipo*. Več sestavkov, ki v glavnem obravnavajo drugačna vprašanja, pa se dotika tudi narodnostne in manjšinske problematike (npr. *Nazione*, *Integrazione*, *Confine*, *Migrazione*, *Sociolinguistica*, *Etnologia* itd.).

Narodnostna družboslovna vprašanja so torej dobila v tej knjigi velik poudarek, o raziskavah v tej smeri pa pričajo tudi bibliografije (čeprav gre večinoma za severnoameriška dela). Obdelali so jih že uveljavljeni strokovnjaki: Emidij Susič, A.M. Boileau, R. Strassoldo, R. Gubert in drugi.

Dr. E. Susič je obdelal za manjšine najpomembnejše geslo (E. Sussi, *Minoranza*, str. 767-776), kot tudi gesli *Discriminazione* in *Migrazione*.

V tej razpravi avtor opredeli pojem manjšine, svojo pozornost pa osredotoči na pojem narodne manjšine (minoranza etnica). Poleg tega prikaže elemente, na podlagi katerih običajno razlikujemo manjšine (moč, številčnost, zavest itd.), in elemente, ki vplivajo na razvoj manjšin (vplivi sodobne industrijske družbe, politične spremembe itd.). Sledi prikaz vseh možnih odnosov med večino in manjšino oz. manjšino in dominanco. Končno sledita še krajši prikaz manjšin v Italiji in bibliografija.

PUBLIKACIJE O KOROŠKIH SLOVENCIH V TUJIH JEZIKIH

O koroških Slovencih in o njihovi problematiki se je v zadnjih letih nabralo lepo število knjig in brošur v tujih jezikih. Gre za informacije, ki jih sami Korošci posredujejo o sebi avstrijski in svetovni javnosti, za publikacije iz matične domovine in tudi za študije nemško govorečih Avstrijcev. Tiskana be-

sesta je prav gotovo pripomogla k široki solidarnosti s koroškimi Slovenci, prav gotovo pa je zahtevala precejšnja denarna sredstva.

Že leta 1972 je Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane izdal študijo Draga Druškoviča v francoščini *Quelques questions des Slovènes de Carinthie*. V dopolnjeni in razširjeni obliki je bila natisnjena tudi v dveh angleških izdajah (drugič: Drago Druškovič, *Carinthian Slovenes: some aspects of their situation*, Second completed edition, Institute for Ethnic Problems, Ljubljana 1973, 98 str. + zemljevid).

Ko je isti Inštitut izdal lani 7. - 8. številko svojega glasila *Razprave in gradivo* (Ljubljana, aprila 1976, 272 str.), ki je bila v celoti posvečena slovenski in hrvaški manjšini v Avstriji, je julija istega leta izdal knjižico *Twenty years overdue - Slovene and Croat minorities in Austria* (Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1976, 31 str. + zemljevid). Uredil jo je Danilo Turk, ponatiskuje pa angleške povzetke razprav v reviji, ki so za to priložnost nekoliko preoblikovani.

28. maja 1976 sta Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane in Zavod za migracije i narodnosti iz Zagreba priredila v Ljubljani posvetovanje o aktualnih vprašanjih slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji. Nastopili so Janko Jeri, Josip Vidmar, Borut Bohte, Budislav Vukas, Mirko Valentić, Janko Pleterski, Tone Zorn, Vladimir Klemenčič in Mirjana Domini. Predavatelji so obdelali pravni in dejanski položaj obeh manjšin, udeleženci pa so sprejeli tudi posebno izjavo. Vse gradivo je potem izšlo v knjižici *Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji, Suvremena pitanja slovenske i hrvatske manjine u Austriji* (Inštitut za narodnostna vprašanja - Ljubljana, Zavod za migracije i narodnosti - Zagreb, Ljubljana 1976, 74 str. + zemljevid). V tej publikaciji, ki je doživela vsaj dva natisa, so referati v jezikih avtorjev. Gradivo s posvetovanja pa je posebej objavljeno tudi v angleškem in nemškem prevodu.

Kot poročajo, je izdala beograjska založba Međunarodna politika pred kakim mesecem dokumentarno knjigo o manjšinskih vprašanjih v jugoslovansko-avstrijskih odnosih.

Koroški Slovenci na različne načine opozarjajo avstrijsko javnost na svoj položaj. Glasilo Narodnega sveta koroških Slovencev *Naš tednik* izhaja na primer tudi v obliki ciklostiliranega biltena v nemščini (*NT Naš tednik, Pressedienst in deutscher Sprache*).

Na manjšinski konferenci v Trstu leta 1974 sta osrednji organizaciji koroških Slovencev predsta-

vili lepo oblikovano, pregledno in z zemljevidi izredno opremljeno knjigo v nemščini in slovenščini *Die Slowenen in Kärnten - Slovenci na Koroškem* (založba Drava Borovlje, izdajatelj Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem, odgovorni urednik dr. Augustin Male, brez letnice, 64 str. + 17 večjih zemljevidov).

Klub Mladje, ki izdaja revijo *Mladje - literatura in kritika* ter prireja likovne razstave in literarne večere, se je odločil tudi za posebne publikacije v nemščini. Pod naslovom *Mladje Dokumentation* je izdal tri posebne številke. Najprej besedilo znane televizijskega filma dr. Trautl Brandstallerjeve o Tujci v domovini in razgovore o njem v oddaji 18. junija 1975. V knjigi so še izbor pisem, psihološka študija in slike. Naslov: *Zum TV - Film Fremde in der Heimat* (Celovec 1976, 100 str.). Sledil je nekaj katalog razstave v celovski galeriji Hildebrand, pri kateri je oktobra 1976 enainštrideset umetnikov in pisateljev pomagalo razkrinkovati laži o koroškem položaju ob samozvani 1000-letnici Koroške (*Kärnten - ein Porträt im Jubiläumsjahr*, Celovec 1977, 80 str.). Tretjo knjigo je sestavil dr. Robert Saxer (*Der Fall Warasch in den kärntner Tageszeitungen*, Celovec 1977, 194 str.). Posvetilo pravi: »Knjigo poklanjam vsem Korošcem, ki jih muči poročanje treh vodilnih koroških dnevnikov o narodnostnem vprašanju.« Avtor spremlja od januarja do maja letos pisanje treh koroških dnevnikov o »zadevi Warasch«. Z obilico ponatisev in primerjav pokaže, kako so časopisi manipulirali vesti o Waraschovem priporu in jih čisto politično in nacionalistično oblikovali proti zahtevam slovenske manjšine. Saxerjevo tezo zdaj krepko podpira skromno poudarjanje Waraschove oprostitive v istih časopisih, ki so prej objavljali dolge članke in uvodnike o sumih in »ozadjih«.

Ista skupina je izdala izbora člankov v nemščini o koroškem vprašanju pod naslovom *Klub Mladje Information, Sammlung AB in C*. Prva zbirka je izšla leta 1975 in obsega 54 strani večjega formata. Letošnja mapa C je posvečena ponatisu člankov o »posebnem štetju« 14. novembra lani in ima 107 strani večjega formata.

Klub Mladje je nadalje letos prvič oskrbel razmnožena predavanja 8. koroških kulturnih dni (17.-19.2.1977) v slovenščini in nemščini.

Maja letos je Slovenski informacijski center (zanj je odgovoren član NSKS ing. Franc Kattinig, ki je zelo aktiven tudi pri *Mladju*) izdal brošuro o zloglasnem zakonu o manjšinah z dne 7. julija 1976 (*Das Volksgruppengesetz. Eine Lösung? Der Standpunkt der kärntner Slowenen*, Celovec 1977, 65 str.). Vsebuje več dokumentov, besedilo zakona, kratek opis dogodkov na Koroškem od podpisa državne pogodbe do štetja posebne vrste in stališče slovenskih organizacij. Tudi ta knjiga je, kot prejšnje, sestavljena zelo živo in tudi grafično privlačno v offset tehniki.

Avstrijska vlada je jeseni lani izdala brošuro s svojim stališčem *Volksgruppen in Österreich. Eine Dokumentation* (Herausgegeben vom Bundeskanzleramt, Wien 1976, 52 str.; pozneje še krajši dodatek

Anhang zur Brochüre Volksgruppen in Österreich). Izšla je tudi v drugih jezikih, gotovo v angleščini (*Ethnic groups in Austria. A documentation*, issued by the Federal Chancellery, Vienna 1976, 55 str.). Vsebuje besedila 7. člena državne pogodbe, zakona o manjšinah, zakona o posebnem štetju, dogovora avstrijskih treh vodilnih strank o manjšinskem vprašanju, diplomatskih dokumentov, ki sta si jih o tem izmenjali Jugoslavija in Avstrija, ter stališča avstrijskega republiškega predsednika in kanclerja. Avstrijska vlada je poskrbela, da je ta elegantna knjižica precej razširjena.

Nekaj publikacij so napisali tudi nemško govoreči Avstrijci, ali pa so vsaj izšle v njihovih založbah. Avstrijsko odporniško gibanje je leta 1974 kot odgovor na podiranje dvojezičnih napisov na Koroškem leta 1972 izdalo številko svojega biltena *Informations - und Pressedienst der Österreichischen Widerstandsbewegung Nr. 1/1974* s pomenljivim naslovom *Kärnten - ein Alarmzeichen* (Dunaj 1974, 72 str.). V njej z zgodovinskimi in aktualnimi prikazi sodelujejo tudi slovenski pisci.

Več avstrijskih komunističnih sekcij je marca 1976 izdalo brošuro s sliko položaja manjšin v Avstriji in marksistično leninistično interpretacijo (*Für die volle Gleichberechtigung der Minderheiten in Österreich!* Alois Wieser Gesellschaft, Wien 1976, 62 str.).

Solidarnostni odbor za pomoč in pravice slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji na Dunaju je pred posebnim ljudskim štetjem izdal knjižico *Für die Rechte der Minderheiten* (založil Ulrich Trinks, za vsebino odgovoren dr. Kurt Traar, Dunaj 1976, 75 str.) s številnimi dokumenti in slikami. Tudi ta učinkovita brošura je v tiskarski tehniki offset in v manjši obliki, ki je za koroške publikacije že značilna. Posebej opisuje položaj Slovencev in Hrvatov v Avstriji ter poziva k bojkotu ljudskega štetja posebne vrste.

Založba Löcker in Wögenstein z Dunaja je za začetek tega leta napovedala knjigo mladih avstrijskih zgodovinarjev dr. Hannsa Haasa in dr. Karla Stuhlpfarrerja *Österreich und seine Slowenen*. Tudi ta knjiga, ki je verjetno že izšla, sodi v ta pregled, ki gotovo ni popoln.

(se nadaljuje)

ALBERT MIKLAVEC

Mavrica

*Mavrica, kot slavolok,
se na nebu je razpela
na objokanem oblaku,
da je zemlja ostrmela...*

*Mavrica, kot slavolok,
se v meni je razpela
na vzradoščenem srcu,
da je duša zadrhtela.*

MARTIN JEVIKAR

PROSVETA

Na tem mestu smo si ogledali dva slovenska ameriška dnevnika, ki sta začela izhajati že v prejšnjem stoletju in sta se kljub vsem mogočim težavam ohranila do danes. To sta *Amerikanski Slovenec*, ustanovljen 1891 in zdaj tednik, in *Ameriška domovina*, ustanovljena 1898. Tretji dnevnik iz prejšnjega stoletja je bil *Glas naroda*, ki je izhajal od 1892 do 1963 v New Yorku, četrta, mlajša pa *Enakopravnost* v Clevelandu (od 1918 do 1957). Tem dnevnikom se je v tem stoletju pridružila še *Prosveta*.

Prosveto so ustanovili leta 1908 v Chicagu z naslovom *Glasilo Slovenske narodne podporne jednote*. To SNPJ so ustanovili štiri leta prej in je bila usmerjena proti Kranjski slovenski katoliški jednoti in Jugoslovanski katoliški jednoti, ki sta nastali že v prejšnjem stoletju in sta že po imenu podpirali svoje člane v potrebah. SNPJ se je kmalu razmahnila in imela leta 1930 največ članov, saj je štela nad 650 društev in preko 60.000 članov. Zato je začela izdajati za svoje člane Glasilo, da jih je lahko obveščala po vseh ZDA. Sprva je bil list mesečnik, pozneje tednik, leta 1916 pa je postal dnevnik z novim imenom *Prosveta*. Lastnik in izdajatelj je ostala SNPJ in v podnaslovu še vedno stoji: Glasilo Slovenske narodne podporne jednote, ki ima tudi lastno tiskarno. Urejali so jo: Jože Zavertnik, Frank Kerže, Ivan Molek, Andrej Kobal, Louis Beniger, Milan Medvešek, Anton Garden idr., letos urednik ni podpisan.

Prosveta je bila od začetka socialistično usmerjena in o tem piše Andrej Kobal v Svetovni popotnik pripoveduje: »Zavertnik je bil pred preselitvijo v Ameriko železničar na progi med Dunajem in Trstom. Kot tak je bil prežet z nauki Adlerja, čigar socialistična načela je z zanosom stavil za zgled ne samo v uvodnih člankih, temveč tudi v osebnem občevarju. Te politične smernice so bile strogo omejene. Samo preprost delavec je bil sposoben čistega socializma... Prav nič se nisem čudil, ko je čikaška Tribuna v dolgem uvodnem članku s citati iz Prosvete označila naš dnevnik kot najhuje in najbolj hujskajoče radikalno glasilo vsega izseljeniškega tiska v Ameriki« (I, 84). Kobal sam je bil med uredniki od 1921 do 1927 in je z vsemi omenjenimi uredniki sodeloval. Ivan Molek je bil »zmernejši, nebojevit socialist« in je Zavertnikovo politiko imenoval »ajzenponarski (železničarski) socializem«. Prvi uredniki so bili preprosti ljudje, brez višje izobrazbe, toda poštene, požrtvovalni in zavedni Slovenci, pozneje so se razmere spremenile, list se je tudi vsebinsko izboljšal.

Prosveta je zelo gojila stike s posameznimi slovenskimi naselbinami. Pisma uredništvu iz naselbin so včasih zavzemala po celo stran in so še danes zanimiva, ker so ogledalo slovenskih uspehov in neuspehov, žalosti in veselja v novem svetu. Dosti prostora so zavzemale

društvene vesti, naznanila o sejah in prireditvah ter o dogodkih, ki so zadevali jednoto in druga slovenska društva. Več kolon so zavzemali ponatisi iz ljubljanskih časopisov, predvsem novice iz domovine in drugo domače čtivo, ki je bilo med bravci zelo priljubljeno. Izseljenci so čutili domotcžje, zato so hoteli vedeti vse, kar se je zgodilo »v starem kraju«. Ponatiskovali so tudi romane in povesti starejših slovenskih avtorjev. Dnevne vesti so prevajali iz ameriških listov. Več prostora je bilo odmerjenega spominskim člankom o umrlih, pogosto so prinašali tudi njihove slike. Na koncu so bili še oglasi.

List je bil za tedanje izseljence, ki so bili predvsem kmetje in delavci, zadosten in dovolj zanimiv, saj je bil v bistvu tak kot drugi slovenski ameriški listi. Ko pa so začeli stari izseljenci izumirati, njihovi sinovi pa so dovršili ameriške šole in se odtujili materinščini, je tudi *Prosveta* zašla v krizo. Začela je uvajati angleške sestavke, da bi jo mogli razumeti tudi tisti, ki niso bili dovolj veščji v slovenščini, predvsem mladina. Kriza pa je šla naprej in v letu 1974 je morala opustiti dnevno izdajanje in izhaja samo ob ponedeljkih, sredah in petkih na 4 straneh. Ob sredah ima še 4 strani v angleščini s samostojnim naslovom, da se vzame posebej kot samostojen list.

Na prvi strani so uvodniki, navadno kratki in brez izrazite politične barve, domače vesti in ameriške novice. Na drugi strani so Glasovi iz naših naselbin, na tretji novice iz Jugoslavije ali od drugod, na četrty je pol strani English Section s članki v angleščini in s podlistkom čez pol strani, letos F.S. Finžgar: Prerokovana.

Letos učita slovenščino v listu sestri Milena Gobetz in Breda Lončar: Slovene Language Lessons in jo razlagata v angleščini. Leto prej sta izdali učbenik slovenščine (1976, strani 330). Od časa do časa imajo svoj slovensko-angleški kotiček progresivne Slovenke, iz domovine se oglašata Anna P. Krasna z novicami iz Primorske in Andrej Pagon-Ogarev z obletnicami, n.pr. Jurčičev Deseti brat - prvi slovenski roman. S priložnostnimi članki sodelujeta tudi Edi in Milena Gobec, n.pr. Dr. Frank Kern - devetdesetletnik.

Namen lista je 16. marca 1977 označilo uredništvo takole: »Skorajda nepotrebno je poudarjati, kako veliko vlogo je odigrala Prosveta, ki več kakor šest desetletij prinaša v slovenske domove glasove iz naselbin, tja od Atlantika do Pacifika, od severnih meja tja daleč na sončni jug.«

Leta 1922 je začela SNPJ izdajati še *Mladinski list*, ki je imel polovico besedila v angleščini z naslovom *Juvenile*, od 1945 izhaja ves v angleščini z naslovom *The Voice of Youth*.

Prosveta je izdala tudi nekaj knjig.

IZ DELOVANJA DSI

Dr. Lino Legiša in pisatelj Rebula po predstavitvi nove knjige v DSI

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu opravlja nadvse važno kulturno vlogo v središču mesta. Oktobra se je začela prava sezona običajnih kulturnih večerov. V ponedeljek, 10. oktobra so se v društvu spomnili 60-letnice smrti dr. Janeza Evangelista Kreka. Slavnostni govor, ki ga objavlja mo na drugem mestu, je imel dr. Anton Kacin. Literarne vloške iz Cankarjevih, Župančičevih in Finžgarjevih del, posvečenih J.E. Kreku, pa sta brala Matejka Maver in Livij Valenčič. Sodeloval je tudi pevski kvartet pod vodstvom Tomaža Simčiča. Zapeli so himno na Krekovo besedilo.

V ponedeljek, 17. oktobra, je pre-

daval Ivo Jevnikar o samostojnem političnem nastopanju na Tržaškem po drugi svetovni vojni. Predavatelj je nanizal vrsto dragocenih podatkov in pokazal temeljito pripravljenost na to temo.

Naslednji ponedeljek, 24. oktobra, je znanstveni svetnik pri SAZU dr. Lino Legiša v veliki Peterlinovi dvorani predstavil novo knjigo Alojza Rebule »Snegovi Edena«. Tudi zadnji ponedeljek v oktobru je bila v DSI na sporedu predstavitev nove knjige. Pater Lojze Bratina iz Ljubljane je predstavil zadnjo knjigo dr. Vladimira Truhlarja »Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju«.

JEDRSKA ELEKTRARNA V KRŠKEM

Časnikarji napovedujejo, da bo jedrska elektrarna v Krškem začela obratovati leta 1979. To bo prva tovrstna elektrarna v Sloveniji.

BORŠNIKOVO SREČANJE

Na letošnjem Boršnikovem srečanju v Mariboru je Slovensko stalno gledališče iz Trsta letos ponovno prejelo nagrado. Tokrat je bila tržaška skupina nagrajena za predstavo iz lanske sezone »Koža megle«.

† ROLANDO CIAN

V prometni nesreči na cesti Videm-Trbiž je sredi oktobra preminil dr. Rolando Cian. Bil je zelo vidna osebnost Krščanske demokracije na Goriškem. Star je bil 59 let in čeprav po rodu Furlan je tekoče govoril slovensko.

† MITJA GORJUP

Konec oktobra je v Ljubljani nenadoma umrl v 34. letu starosti glavni urednik ljubljanskega dnevnika »Delo« Mitja Gorjup.

NOVI TRŽAŠKI ŠKOF

Konec oktobra je bil imenovan za novega tržaškega škofa msgr. Lorenzo Bellomi. Star je 48 let in je doslej bil osrednji asistent katoliške univerze v Milanu. Bil je tudi nekaj časa tajnik nekdanjega goriškega nadškofa Pangrazia.

Ta novica ni prišla iz Rima nepričakovano. Vendar je razveseljivo, da so obenem z novim imenovanjem dokončno rešili tudi problem koprške škofije. Odslej bosta namreč koprška in tržaška škofija ločeni. Novi koprski škof je dosednji apostolski administrator dr. Janez Jenko.

Kot znano pa se prav v teh dneh tržaška cerkev pripravlja na svoje zborovanje. Med dvanajstimi člani pripravljalnega odbora so tudi nekateri Slovenci.

ANSAMBEL HLEDE JUBILANT

Ansambel Lojzeta Hledeta iz Števerjana praznuje letos desetletnico delovanja. Ime nosi po svojem vodju in glavnem pobudniku Lojzetu Hledetu, ki je samouk, a ima veliko veselje do narodnozabavne glasbe. Ansambel Lojzeta Hledeta je znan tudi kot pobudnik in organizator zamejskih festivalov, ki privabljajo v Števerjan izredno veliko število ljubiteljev te zvrsti glasbe.

MAVZOLEJ BAZOVIŠKIM ŽRTVAM

Svet Slovenske skupnosti v Trstu je na izredni seji 26. septembra letos ustanovil iniciativni odbor, ki naj v sodelovanju z vsemi slovenskimi organizacijami in posamezniki čimprej izpelje pobudo za zgraditev dostojnega spomenika-mavzoleja štirim bazoviškim junakom. Pobudo naj bi po možnosti uresničili do leta 1980, ko bo petdesetletnica mučeniške smrti Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča.

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA

Z letošnjim poletjem se je tudi Slovenska prosvetna zveza preselila v nove udobnejše prostore v ulici sv. Frančiška. Sedež je v isti stavbi, kjer sta tudi Tržaška knjigarna in študijska knjižnica.

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Alojz Rebula: Snegovi Edena

Pri Založbi Lipa v Kopru je izšla nova Rebulova leposlovna knjiga z naslovom SNEGOVI EDENA in podnaslovom Novele (Koper 1977, strani 234). Knjiga vsebuje vse vrste Rebulovega dosedanjega literarnega ustvarjanja: kratek roman *Ob babilonski reki*, dnevnik *Snegovi Edena*, novele in črtice.

V kratkem romanu *Ob babilonski reki* piše bančni uradnik Krištof roman, za katerega je že podpisal pogodbo in prejel nekaj honorarja. Delo mu ne gre od rok, kak dan napiše le po en stavek. Sam pravi, da je popravljal, »destiliral, namesto da bi enostavno zlagal — mogočno, preprosto, enkratno. Tako da bi kvadri stali, presijani v prozornost: življenj, ki je več kot življenje, ki je umetnost... Samo v dnevniku mu je šlo, tja se mu je zlivalo, v manj vredni prekleti dnevnik.« Tolažbe je hodil iskat k družini prijatelja Andreja, kjer pečejo čevapčiče in pijejo cviček ter se pogovarjajo »o Ljubljani in o Ameriki« in o slovenskih pisateljih. Za nekaj dni obiščeta z ženo Adelo slikarja Jermolaja v Timjanu v Istri: vasujejo, popivajo in modrujejo o umetnosti, ki da se je rodila kot dekla in služila vsem režimom, o slovenski kritiki, ki da je ni, o slovenskem provincializmu, o slikarstvu. Skupaj se odpeljejo v samostan Pleterje in uživajo lepoto dolenske pokrajine, drugič poslušajo harfista in Adela ob njem za hip zgubi ravnotežje. In še spomin na obisk na Pohorju in na počitnice pod Kamniškimi planinami kmalu po poroki, ko sta v nedeljo nabirala lešnike in uživala ljubezen. Na koncu Krištof ves obupan napiše založniku pismo z odpovedjo pogodbe in zmečka rokopis. Žena mu vzame pismo in zravn rokopis, češ: »Krištof, pretipkala bom jaz, če ti nočeš... Tudi odposlala bom sama... Z lastnim spremnim pismom.«

Naslov je svetopisemski in meri na Izraelce, ko so bili v babilonski sužnosti. Tudi Krištof, doma na Opčinah, se čuti kot zamejec v sužnosti. Po njegovem bi bilo sko-

raj bolje »dobiti enkrat bombo v obraz kakor pa desetletja doživljati nekaj drugega za hrbtom, nekako izvotljevanje noter do pljuč«. Noče se vdati »v pohabljenost človeka za mejo. Ne samo v pohabljenosti duše, ampak tudi v pohabljenosti zemlje.« Ves je živčen, nemočan, strastno kadi in pije črno kavo, istočasno jemlje zdravila. Pred časom so mu odpovedali živci, da so ga morali spraviti v bolnišnico. Po sodbi žene Adele je »silovit do viharosti in krhek do nemoči«, iz vsega prede mračnost, podoben je narobe Midasu in z dotikom spreminja zlato nazaj v šaro. Pisateljsko ustvarjanje mu pije življenjske sile. O sebi je prepričan, da ima prvenstvo »v zmožnosti trpljenja«.

To junakovo življenjsko in pisateljsko nemoč pripisuje Rebula dejstvu, da je zamejec, vendar pa ni poustvaril razmer in težav zamejskega življenja, iz katerega je zrasel Krištof. Tak je že v začetku, o sebi le pripoveduje, ne bori se proti razmeram, ne išče kakih globljih spoznanj. Ne razvija se in tudi v razpravah se ne krešjejo tiste iskrive in duhovite misli, ki smo jih vajeni pri Rebuli. Gre za podobo šibkega in nesrečnega človeka, ki grabi življenje samo za rogove, »namesto da bi ga prestrezal v vsem njegovem nedoumnem toku«. In taki ljudje živijo povsod, ne samo v zamejstvu.

Bolj življenjska je Adela, ki je uradnica, ljubi knjige in potepanje, komponira, izmed gospodinskih del jo priteguje le kuhanje, ker pri njem lahko fantazira. Do močevega umetniškega dela je kritična, prav tako do njega človeka. Moti jo, da ne opazi nobene spremembe na njej, da je ne pohvali, da ni ljubosumen, da se mora tudi nehote vse vrteti okrog njega. Po njenem je človek-umetnik »praktično več ali manj človek-samoljubež... samo delno odgovorno bitje«. Na moža pazi kot bolniška sestra, spominja ga, da jemlje zdravila, odvrča ga od kave in cigaret in ga priganja k pisanju. Zna se vdati v življenje

ATILIJ KRALJ

V četrtek, 13. oktobra, so v dvorani prosvetnega društva Tabor na Opčinah predstavili pesniški prvenec Atilija Kralja »Pagruntane na risalne mize«. Poleg predstavitve nove zbirke narečnih pesmi je bila isti dan tudi otvoritev antološke razstave istega avtorja.

† JOSIP SANCIN

V starosti 81 let je 4. oktobra umrl prof. Josip Sancin iz Škednja. Leta 1924 je odločilno pripomogel k ustanovitvi osnovne šole v Mačkoljah. Nato se je moral pred fašizmom umakniti v Jugoslavijo. Po drugi svetovni vojni je do upokojitve poučeval na slovenskih šolah.

»SPET UPANJE«

Pri založbi Obzorja v Mariboru je izšla knjiga znanega režiserja Mirka Mahniča »Spet upanje«. To je drugi del lektorjevega dnevnika. Prva knjiga je izšla že pred nekaj leti in je nosila naslov »Upanje«. Knjiga bo nudila poseben užitek vsem, ki se posevčajo kulturi slovenskega jezika.

in okoliščine, češ: »Oh, vdati se v to, da je vsem dan več ali manj isti balkon, z več ali manj istim razgledom, na pokopališče.« Navajena je stopati »skozi križne ognje moških poželenj«, vendar si želi le moževe ljubezni. Na koncu odločno poseže v moževo malodušnost in reši novi roman.

V to dvojico je vdolan slikar Jermolaj, ki ga pisatelj takole označuje: »Takrat se je ločeval od žene, na debelo razstavljaj in služil, preurejeval bivši oslovski hlev v galerijo, na veliko ponočeval in pil, bolj bik kot moški, bolj mojster življenja kot mojster platna.« Zna govoriti, biti duhovit in ciničen, gostoljuben in širokosrčen, pravo nasprotje glavnega junaka. Pisatelj mu je dal širino in globino, zato je res »baron« v pravem pomenu besede, kakor ga imenuje.

Če je v romanu malo epskega dogajanja, pa je več lepih liričnih opisov narave, istrske in dolenske, od maja do jeseni. Tukaj se je pisatelj sprostil tudi v jeziku, ki je prepleten s svežimi in izvirnimi primerami.

Med ostalimi deli so najdaljši *Snegovi Edena* s podnaslovom Gobarjev dnevnik. Gre za 25 zapisov o nabiranju gob po obsavskih gozdovih, za realističen opis gozdov, polj in travnikov ter za iskanje pravih in simboličnih gob, od skromnih jurčkov do vertikal in horizontal in do gobe usodnice, ki je proti smrti in raste tam, od koder se vidijo na obzorju snegovi Edena. Pri tem brezupnem iskanju ga spodbuja glas nevidnega, srečuje neko žensko, strši ga jokajoča svinja, vendar vztraja, saj: »Vse sem zapustil, da bi šel za tabo, ti goba mogota!« Delo je tako več kot dnevnik, tudi jezik je potresen s sodobnimi primerami. En jurček je n.pr. »rahel, krščanski, drugi bronast, marksistični«, tretji »z olivno zelenim klobukom kakor v listje položena čelada Wehrmachta«, dva sta »široka kakor leteča krožnika«, potem so bili »metre in metre dolgi curki čebularjev, rumene gotske katedralice medvedjih šap, zelene golobice kakor slonova ušesa«.

Izmed novel in črtic izstopa *Ob uri najkrajših senc* in pripoveduje o Adamu in Evi, ki morata zapustiti rajski Vrt. Adam bi se bil najrajši takoj povrnil v prah, v drobovju je nosil »kerubov meč«, iskal je pusto zemljo, da bi ga ne spominjala Vrta, ni pa mogel strpeti, da bi vsaj od daleč ne gledal snegov Edena, saj »ne bo mogoče biti človek brez spomina na Vrt«. Eva se je hitreje vživela v usodo, najhuje ji je bilo, da »je imela ob sebi nekega drugega Adama«. Nazadnje mu je priznala, da je igrala pozabo, da bi bilo njemu manj težko. Pisatelj je psihološko poglobljeno analiziral njuno razpoloženje in iskanje notranjega miru, v delo je položil življenjske in teološke dimenzije, prav tako sta nazorna Kajin in Abel.

Ostale novele tega cikla so zapisi o razpoloženju v bolnišnici (*Neznano drevo*), o Kserksu, ki da zgraditi most: preko Helesponta za svojo vojsko (*Pogled na Helespont*), o letovanju na jugu (*Artičokin cvet*) in o Nekom praznem dopoldnevu.

Med Slovenskimi eklogami so poleg *Snegov Edena* še: *Panonsko morje*, pripoved o obisku v zidanici in razgovor s slovenskim kmetom, ki je bil v nemškem taborišču, prehodel pol Evrope, zvečer »bere na glas zbrani družini Rakov oddelek«, pa ga »niso povabili na Štatenberk«. *Tihožitje z jabolki* je opis obiska pri prijatelju v Ljubljani, sprehod po mestu in večerja pri Šestici ter razgovor o Dolenj-

ski in njenih pisateljih-prerokih. *Prodajalka lučk* je spomin na dva profesorja Italijana, prvi se ni menil za šolo, drugi je sovražil Slovence. *Balada na vrtu* je posvečena Jožetu Udoviču, ki ga obišče v Istri, in spominu Janeza Tominca; tega so kmetje kamenjali, da bi se rešili okupatorjevih vojakov. *Avgustovska ekstaza* je ekspresionistični opis naravne lepote. *Slovenski roman* je razmišljanje o vsem, kar bi moral obravnavati slovenski roman.

Rebulova knjiga je motivno bogata, vendar je poudarek na zamejstvu in njegovih težavah. Dela so nastala v daljših časovnih razmahi, ob večjih delih, zato so različna. Pisatelj pravi sam: »Po čem naj sodimo umetnika, če ne po tem, do kakšnih podvodnih plasti bivanja sega njegova mreža.« V nekaterih sestavkih je segel zelo globoko, v drugih je mreža posnela bolj pri vrhu. Vedno pa je mojstrsko podana narava in tudi jezik je tako izbrušen in prekvašen z izvirnimi primerami, da nima tekmeča.

Tomek Vetrih

V Gorici je izšla letos v samozaložbi pesniška zbirka doslej le malo znanega avtorja Tomeka Vetriha z naslovom Kapljice. Pesnik je sam sebe takole predstavil: »Rodil sem se 4. novembra 1948 v Gorici. Obiskoval sem italijanske šole, kot Slovenec pa pišem in živim za slovensko ljudstvo. Objavljal sem v mladinskem listu Pastirček in v skavtskem glasilu Planika. Moje pesmi pojejo o ljubezni do narave in dekleta. V njih izpovedujem svoje želje, veselje in žalost.« Nad tem besedilom je njegova slika.

Pesnik je skavt z imenom Sinjeoki Orel, zato že po organizaciji ljubi naravo in sočloveka, še bolj pa lastni narod in jezik, ki si ga je moral sam izoblikovati brez slovenskih šol. Zato je njegov pesniški poskus še pomembnejši.

Planinski svet ga veseli in privlači, ker ga oplemenituje in mu nudi nepokvarjeno naravo: »Veter nežno pihlja, / rožice planinske cveto, ptički še mirno pojo / in narava doživlja / radost čistega sveta.« Gorska stezica ga popelje v idiličen kraj: »Tam teče vodica, / ki nežno šumlja, / okrog nje drevesa, / veter pihlja.« Ali večerno razpoloženje v naravi: »Tiho prihaja mrak, / tema odeva dolino, / vetrič se dviga lahak, / vse se potaplja v tišino.«

Največ pesmi je posvečenih dekletu in ljubezni, ki je osebno izpovedna ali objektivna. Srečal je deklico in »zdaj sem po dolgem času spet srečen, / odpira nama nov se, srečen raj«. Odšla je, zapustila ga je, »prehodil bom vse gore, / preplaval bom vsa morja, / dokler te ne bom našel«. Ne ve, če ga mara, toda prišel bo čas, »podala mi boš roko / in šla boš z mano pred oltar«. Njeno ime je lepo kot roža, »ki sama raste na vrtni gredi / in jo tiho veter boža«. Podobna je lastovki in čaka, kdaj bo napolnila njegovo življenje.

Ob naravi in dekletu se sprašuje, kdo je: »Človek sem in Bog me je ustvaril, / da spoznal bi darove: življenje, / smrt, žalost, veselje, ljubezen, trpljenje.« Nekatere pesmi

(dalje na 156. strani)

Prva letošnja premiera SSG v Kulturnem domu

Ob prvem bežnem vtisu bo letošnji repertoar našega tržaškega slovenskega Talijinega hrama dovolj uravnotežen med domačim in tujim, klasičnim in modernim, angažiranim in nezahtevnim. Začetek sezone je uglasen na resnobni mol, navezuje na tradicijo, ne išče aplavza in modernih efektov za vsako ceno, skratka, zdi se, da jim gre zares. Spihati prah z drame, ki jo gledališčniki raje vidijo na knjižni polici kot na dramaturgovih mizi, pa jo postaviti na oder, za to je vendarle treba nekaj poguma pa tudi večje roke. Roke, ki bo v sanjskem poetičnem tkivu začutila in obudila sodoben življenjski utrip, zgodovinski kolorit pa toliko zabrisala in utišala, da ne bo prekričal notranje sporočilne vrednosti Župančičeve drame. V koliko je režiserju in igralskemu ansamblu uspelo Župančiča prevesti v naš čas? V koliko je bila to poezija in ne spektakel? Kje so tiste čeri, ob katerih se je tu in tam spotikala predstava, da nas ni povsod pritegnila v svoj ris, marveč puščala občutek nihanja med dvema konceptoma: med zgodovinsko realističnim in privzdignjeno teatralnim. Scena je silila v prvi koncept, oblačila in glasba (preglasna) v drugi. Režiser kakor da ni imel dovolj trde roke, da bi z njemu lastno silovitostjo znal podrežati vse silnice v drami enotni volji, ter so se mu tako izmuznili nekateri akterji. Tako smo priča heterogenosti posameznih soustvarjalcev te drame. Predvsem iz dovolj monolitne igre ostalih izstopa Aleš Valič, mladi in že večkrat nagrajeni igralec iz odlične igralske šole Poldeta Bibiča. Valičev igralski slog, ukrojen za moderno teatrsko govorico avantgardnega ali eksperimentalnega odra (pa morda tudi njegova mladost), pripomoreta, da med ostalimi, ki ostajajo kar se da človeški in resnični, učinkuje teatralno, iskano. Skratka, naj-

brž bi se bil bolj vključil v naš ansambel kakšen od Tržačanov! Kakor da govore dva različna gledališka jezika. Pač pa je bila tokrat presenetljiva Miranda Caharijeva: prepričljiva, prav župančičevsko sanjska in vroča, da je bil Valič ob njej prava ledena gora (ob Veroniki iz iste igralske šole kot je sam, bi bil najbrž z enako igro celo pretresljiv, a ob naši topli in krhki je bila tista privzdignjenost prav neznosna). Vse drugače velik je bil Herman Joška Lukeša, ki je z Judom Bonaventuro Rada Nakrsta ustvaril pomnjenja vreden lik. Tudi Lidija Kozlovičeva je kot Jelisaava Frankopanka kreirala eno svojih najbolj in najlepše izdelanih ter pogobljenih ženskih podob zadnjih sezon. Tu in tam je poglajala svojo igro v zlahtnost duše, ki najbrž prerašča, kar ji je bil namenil pisatelj, in tako Veroniko kar zasenči. Petje kot Jošt Soteški — razen nepotrebne lasulje, saj je s plešo že slovit kot Yul Brynner, kakor smo že vajeni, s svojo izcizelirano igro kreacija zase, zlasti se ga človek razveseli, vsega pristno človeškega in polnokrvnega, ob Friderikovi neoprijemljivosti in ob gotški freski Miličevega prav srednjeveško togega viteza Ivana. Starešinič in Kobal poskrbita za zgodovinski kolorit brez vsake sanjskosti, Rodoškova in Bonisegneva sta skoraj preveč današnje sočini, Bogdana Bratuževa z nekaj več patine, medtem ko je Pravdač Ljilija Bogatca ena njegovih najmanj na njegovo kožo ukrojenih vlog, dasi je dal — priznajmo — v Pravdača vse, kar je mogel. (Ne bi bil morda kar imeniten Friderik?) In Sida, teta Sida, ta sanjarka, ta poet v krilu, ki nato — žal — zgine in se skoraj ne pojavi več? Je kriv za to pogrešanje Župančič ali je krivo to, da je vlogo z vsem žarom podala tako močna igralska osebnost kot je Mira Sardočeva? Gotovo spada med naj-

manj enotne in zlite prizore prav vrsta začetnih scen, kjer imamo na kupu Katico in Deseničana, sosedu s kokošjo, zraven pa eterično Veroniko v belih oblačilih in poetične monologe iz ust Side-Sardočeve, te prefinjene interpretatorke Čehova. Kakor bi, denimo, like iz Prodane neveste kombinirali s Strindbergovimi. Skratka, nekaj čeri je bilo, a to predvsem na začetku. Med te spada seveda tudi nepotrebno poskakovanje komičnih konj in druga navlaka, od krikov do glasbe, na začetku drame. Scena Vladimira Rijavca je funkcionalna, a preveč trezna. Kostumi imenitni, tako kroji kot ubrane barve. Glasba Mojmir Sepeta pravzaprav nepotrebna, vendar (razen glasnosti), filmsko ustrezna, nevsiljiva. Režija Jožeta Babiča, razen omenjenega začetka, trezna, kultivirana, z več spektakularnosti kot poezije, z ravno dovolj zgodovinskega kolorita. In huda pomanjkljivost: površna, nerazložna dikcija nekaterih! Predstava, ki ni razočarala, pa tudi ne povsem zadovoljila. A nekaj momentov, nekaj kreacij je navdušilo, to pa je že veliko. In priznajmo tako režiserju kot ansamblu: ni lahko postaviti na oder bolj literata kot dramatika, ki mu je šlo za vse kaj drugega kot za odrski efekt.

ZORA TAVČAR

—o—

SLOVENSKI PROGRAM N.B.N.

V državi Ohio v Združenih državah Amerike je začela delovati radijska postaja, namenjena slovenskim poslušalcem. Oddajam je mogoče slediti tudi v sosednji Kanadi v provinci Ontario. Postaja deluje vsak dan od 9. ure zvečer do polnoči. Odgovoren za ta radijski program je Mario Kavčič, ki je doslej skrbel za slovenski program na radijski postaji WZAK v Clevelandu.

DR. JAKOB KOLARIČ, CM, ŠKOF ROŽMAN. DUHOVNA PODOBA VELIKE OSEBNOSTI NA PRELOMNICI ČASA. III. DEL. IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELOVCU 1977. Strani 904 + Dostavek

To je tretji del monumentalne biografije škofa Rožmana, ki jo je pred enim desetletjem začel izdajati dr. Kolarič. Prvi zvezek s 382 stranmi je izšel leta 1967. Drugi zvezek s 542 stranmi je izšel leta 1970. Pred nekaj meseci pa je izšel pričujoči tretji zvezek, ki je tudi najobsežnejši, saj obsega nič manj kot 904 strani, katerim je treba dodati še obširen Dodatek različnih dokumentov v izvirniku in v prevodu.

Skupno torej 1828 strani brez omenjenega Dodatka! Očitno celovška Mohorjeva družba ni štedila s sredstvi, da bi nič ne manjkalo prikazu tega prav tako znamenitega kakor spornega sina slovenske Koroške. Že podnaslov kaže, da gre za izrazito apologetično knjigo. Ali je to najboljši pristop k liku škofa Rožmana, o tem naj sodi zgodovinar. Morda bi bilo boljše, da enostranskemu obsojanju na eni strani ne bi odgovarjalo enostransko poveljevanje na drugi. Vsekakor se zdi, da je avtor zastavil svojo knjigo preveč na široko, posebno ko mu je manjkala vsa obsežna medvojna dokumentacija o škofu Rožmanu. Ta je bila namreč ob procesu 1946 zaplenjena njegovemu branilcu in do danes ni bila vrnjena ljubljanski škofiji. Tako se sklicuje skoraj izključno na povojne emigrantske viře. Takšen vir mu je na primer Marijan Vir (**Pravi obraz Osvobodilne fronte, Buenos Aires 1972**), ki res ni vzor zgodovinopisja.

Grafično je tudi ta tretji zvezek prav razkošen, da mu je v zamejski publicistiki težko najti enakega. Dopolnjuje ga obsežna fotografska do-

kumentacija z nekaterimi prav zanimivimi slikami (na primer škof Rožman in F. S. Finžgar leta 1944). Papir in tisk sta zelo lepa, slovenščina v knjigi pa je korektna. Četudi ostaja knjiga v zgodovinskem pogledu problematična, ima vsaj to prednost, da obširno navaja celo vrsto dokumentov, ki bi bili sicer bralcu težko dostopni.

DR. VLADIMIR TRUHLAR, DOŽIVLJANJE ABSOLUTNEGA V SLOVENSKEM LEPOSLOVJU, LJUBLJANA, IZDAL ŽUPNIJSKI URAD DRAVLJE, VODNIKOVA 283, LJUBLJANA. NATISNILA TISKARNA LJUBLJANA 1977 V 2000 IZVODIH.

»Izdaje te knjige pomeni izraz hvalečnosti in spoštovanja, ki nas veže do pokojnega patra Truhlarja, bistrovidnega učitelja, budnega, marljivega in zvestega delavca v zemeljskem in božjem vinogradu.«

S temi besedami so za veliko noč 1977 Truhlarjevi sobratje iz Družbe Jezusove pospremili na samostojno založniško pot to knjigo, potem ko zanje pri celjski Mohorjevi družbi ni bilo strehe. Zakaj, zdaj lahko brez težave uganemo, če preletimo kazalo: prikaz Cankarja se ne krije z uradnim klišejem v današnji SR Sloveniji, Balantič in Hribovšek sta bila domobranca, Kocbek pa je bil takrat, kakšno leto pred beograjsko konferenco o človeških pravicah, še ilegalno ime. Da pokojni Truhlar teh imen v svojem rokopisu ni zatajil, ampak jih enakopravno obravnaval z vsemi drugimi, držeč se edinole kulturnega kriterija, govori za njegovo poštenost. Že s tega vidika bi bila ta knjiga dragocen dokument časa. Vendar pa je njena dragocenost predvsem v njeni vsebini. Gre za izviren pristop k tematiki slovenske literature od Prešer-

na do Strniše. V slovenskem prostoru je ta dogodek sam na sebi znamenit, saj je katoliška esejistika danes omejena na strogo versko ali teološko področje. Pokojni Truhlar je pokazal, kako iskanje Boga — druga beseda za Asolutno — traja v slovenski duševnosti prav do današnjih dni. Gregor Strniša — zadnji avtor, ki ga obravnava — spada namreč v najmodernejši val v slovenski poeziji.

Truhlarjevimi sobratom Družbe Jezusove gre priznanje za pieteto, s katero so oskrbeli to knjigo, ki je grafično prav gosposka. Pokojni Truhlar bi je bil prav gotovo vesel.

MIJO ŠKVORČ, EVANGELIJ V INDUSTRIJSKI DOBI. IZDALO NAŠE TROMOSTOVJE, LJUBLJANA, PREŠERNOV TRG 4.

Mijo Škvorč je eden najeminentnejših predstavnikov katoliške misli v Jugoslaviji, je jezuit in že nekaj let pomožni škof v Zagrebu. Pred časom je imel pri frančiškanih v Ljubljani predavanje na temo **Evangelij v industrijski dobi**. To predavanje je zdaj izšlo v zbirki **Naše tromostovje**, ki jo ureja pater Hieronim Žvegljč. O knjižici lahko na kratko rečemo, da spada med najboljše, kar je doslej v omenjeni zbirki izšlo. Avtorja odlikuje izreden čut za sodobnost, velika kulturna razgledanost, zraven tega pa izreden temperament, kakršnega slovensko pero navadno ni zmožno. Odveč je poudariti, da za vsem tem stoji prav ognjevita vera, ki izžareva tudi iz avtorjevega stila in dikcije. Menda se ta njegov temperament izraža tudi v njegovem osebnem nastopu, saj je Škvorč znan kot očarljiv govornik. Knjižico vsekakor toplo priporočamo, saj je v naši slovenski književni suši, ki prizadeva tudi katoliško stran, izjemen pojav.

Š. G.

Tomek Vetrih

se spreminjajo v prave molitve: »Daj mi, o Bog, da bom na svetu / zakrament, ki kaže tvojo ljubezen. / Da bodo moje roke kot tvoje, / ki stiskajo naše, / in da se v ljubezni izniči / vsa samota sveta.« Ali: »Moj Bog, / prosim Te, / naj mi nikdar v srcu ogenj ne ugasne! / Naj greje, naj sveti, / bratom kaže pot.«

Poje še o materi, o rojstni hiši, razmišlja o Križu, v

dveh pesmih se spominja umrlega skavta Petra Špacapan, že občuti samoto.

Pesmi so lirične in miselne, bolj idilične kot pretresljive izpovedi ne več tako mladega človeka (29 let!). Verzi so zelo prozaični, pesnik se ne drži niti ritma, jezik je vsakdanja govorica, tu pa tam se poslužuje rime. Ne gre za pravo umetnino, pohvaliti je treba plemenite misli, ki jih Vetrih izpoveduje. Oprema je lepa in knjigo poživljajo ilustracije.

(dalje)

čuk na obelisku

PREDLOG FILIBERTU BENEDETIČU

Menda so se nekateri pri Slovenski skupnosti razburjali, ker je Filibert Benedetič na protestnem zborovanju pri spomeniku bazoviških junakov slovenskemu govorčku dodal še italijanskega. Če bi bil jaz, Čuk, Benedetič, bi provokatorjem prihodnje leto hitro zaprl usta. Takole: najprej tudi prihodnje leto ne bi pustil blizu Slovenske skupnosti, ker z narodnjaki Bidovcem, Valenčičem, Marušičem in Milošem nima kaj iskati. Drugič: italijanskemu govorčku bi dodal še nemškega. Trojezičnost! Niso Openci dovolj narodno in komunistično zavedni, pa lahko večerjaš pri njih kar v treh jezikih: CENE - VEČERJE - ABENDESSEN. Torej: Auf Wiedersehen pri prihodnjem atentatu na bazovski spomenik!

ČUKOVO SOŽALJE

CHINU ALESSIJU, KO ZAPUŠČA IL PICCOLO

Dragi moj Chino,
skoraj sem hotel reči Chinotto,
tako sem presunjen ob dejstvu, da

obenem s cono B odhajaš tudi ti. Gledam prazni stol v uredništvu IL PICCOLO in se sprašujem: kdo bo odslej branil italijanstvo tega našega mesta, prestolnice kavbojk — TRIESTE CAPITALE DE LE BRAGHE DE TELA — pred pokončanjem, ki mu grozi v široki fronti od Botača do Briščkov? Kdo bo pazil, da ne zamradi obale kakšna dvojezična tabla pod Obeliskom? Kdo bo pojokal za pokojno cono B?

Kaj češ, dragi Chino, takšen je pač naš ubogi svet! Vidiš, nad njim vlada zakon, ki se požvižga na narodnost: OB SVOJEM ČASU VSAKA RIT SVOJO KAHLO NAJDE! In ti si zdaj pač našel svojo, kljub vsem tistim 65 tisočem, ki so ti plali za hrbtom.

Priznaj: po dolgoletnem vsestranskem boju se le prileže, da se človek usede nekam in odpočije.

Če bi bil jaz ti, bi si sezidal vilčko kje pri Zgoniku in začel pisati svoje spomine. Popoldne pa bi skočil na kakšno večerjico v Duttogliano, ki je bil tako drag tvojemu očetu legionskega spomina. Ali bi začel široko akcijo pri Združenih narodih, da končno le pošljejo svojega guvernerja v ta konec, saj je bil tisti FREE TERRITORY OF TRIESTE le nekaj drugega kot ta smrkavi Osimo, ali ne?

Con saluti di zona integrale. Čuk.

OB 40-LETNICI IZPOSODITVE

V Kanalu se je 16. septembra letos zbralo 130 slovenskih primorskih izobražencev, da bi proslavili 30-letnico priključitve Primorske k Jugoslaviji. K njim se je prislinil tudi ČUK, čeprav ga ni noben hudič povabil. Debelo je gledal, ko na slavlju o kakšni priključitvi ni bilo ne duha ne sluha. »Ma kaj nas imaste za curlo-te?« je spraševal naokrog. Tedaj mu je eden od predstavnikov KULTURNE SKUPNOSTI NOVA GORICA dal razumeti, da so tisti datum zamolčali iz obzirnosti do Andreotti - Berlinguerjeve Italije. Baje bo beseda priključitev sploh izpadla iz novega slovarja slovenskega knjižnega jezika. Čez deset let baje ne bomo praznovali 40-letnico priključitve Primorske, ampak

IRENA ŽERJAL

POBEGLA ZVEZDA

V kratkem bo izšla
nova
pesniška zbirka
priznane
tržaške avtorice

RAZPIS

1. Revija Mladika razpisuje

VI. literarni natečaj

za izvirno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine, z željo da bi dela odražala življenje, delo in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:
Prva nagrada: 50.000 lir.
Druga nagrada: 30.000 lir.
Tretja nagrada: 20.000 lir.

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 31. decembra 1977. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj

bodo v posebnem spremnem pisnu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc in pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa. Mnenja komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1978. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

40-letnico državne izposoditve Primorske. Tako so svetovali na inštitutu za slovenski jezik v Ljubljani.

ZDRUŽEVANJE ČASOPISOV TUDI PRI SLOVENCIH

Slišati je, da ima slovenski Rizzoli — Založništvo tržaškega tiska — v načrtu združitve nekaterih slovenskih listov. Tako se bo baje PRIMORSKI DNEVNIK že v novem šolskem letu združil z LITERARNIMI VAJAMI. S tem bo naš vseslovenski časnik dobil novo kulturno razsežnost. Za to novo razsežnost v novem glasilu — imenovalo se bo menda PRIMORSKE LITERARNE VAJE — bo skrbel Marij Čuk.

»Kako se kaj počutiš, Lojze?«

»Tako slabo, da se sploh ne bi začudil, če bi mi kdo povedal, da sem umrl.«

»Mihec, kaj misliš, da je bolj oddaljeno od nas, Luna ali Kitajska?«

»Kitajska, Luno lahko vidim vsak večer.«

Učitelj opazi, da dva učenca kljub opominom kar naprej klepetata. Da bi ju kaznoval, jima da za kazen napisati stokrat ime in priimek. Tedaj začne eden na ves glas jokati: »To ni pravično, gospod učitelj. Jaz sem Aleksander Tomaževič, on pa Ivo Ban.«

Vse je relativno. V puščavi dve kameli opazujeta Arabca, ki se komaj vleče naprej, da bi prišel do oaze. Ena kamela reče drugi: »Razvajenec! Tri dni ne pije, pa že takole zganja!«

LISTNICA UPRAVE

Za TISKOVNI SKLAD MLADIKE so darovali: N.N. 1.000 lir; Marta Požar 10.000 lir v spomin na pok. profesorja Jožeta Peterlina; N.N. 200.000 lir ob priložnosti študijskih dni »Draga 77«; Zora Rebula 10.000 lir ob obletnici smrti Josipa Podobnika.

Vsem iskrena hvala!

V parku. »Oh, dragi, kamor hočem sesti, je vse mokro.«

»Čakaj trenutek, glej, semle sedi, na mojo denarnico. Ta je čisto suha.«

Pepe je spoznal dekle. Lepo okrogla je. »Koliko pravzaprav tehtaš?«, jo vpraša.

»Petinosemdeset kil«, prizna debeluška.

»Oh, petinosemdeset kil!«, zapoje Pepetu srce, »in ena kila je lepša od druge!«

V knjižnici. Dekletce: »Vračam vam to knjigo, ker mi je mamica rekla, da ni primerna za mlada dekleta.«

Knjižničar: »Morda se pa tvoja mamica moti?«

Deklica pa: »O ne, ima prav. Sem prebrala knjigo in sem istega mnenja.«

Otroci ne marajo jesti in oče jim napravi pridigo: »Ko sem bil jaz otrok, smo bili zelo revni in nisem imel takih dobrih jedi za kosilo kot vi.«

»Potem pa se moraš hudičevo dobro počutiti med nami,« ga zavrne nadebudni sin.

Učitelj: »No, Andrej, povej, kako imenujemo človeka, ki krade?«

Andrej molči.

Učitelj: »No, kako bi ti rekel meni, če bi segel v tvoj žep in izvlekel deset tisoč lir?«

Andrej: »Čarovnik!«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1977. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Žena je možu primazala krepko zaušnico. »Dragica,« je rekel on, »ko sem te pred tremi leti prosil za roko, si res nisem mislil, da jo boš uporabljala v take namene.«

Mladenič je šel v uk k mesarju. V prvem pismu je staremu sporočil: »Včeraj sem mojstru že snel kožo. Rekel mi je, da mi bo spomladi že dovolil pobijati, če bo šlo tako naprej...«

Čakali smo na avtobus. Pride srbski vojak in me vpraša:

»Molim, kada ide avtobus za... pa kako se kaže... ono pocepano?«

»A, na Razdrto?«

Vojak pa vesel: »Jesta bogumi. Razdrto.«

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757